

Een woord vooraf

'Bries' is een neerslag van de ervaringen, opgedaan als componist van o.a. blaasmuziek.

Als een componist 'van buitenaf' blaasmuziek gaat schrijven dan gaat hij onherroepelijk in de fout. Opgevoed met het symfonische repertoire ben je tegelijkertijd opgevoed met de instrumentale onmogelijkheden die allerlei grote meesters hebben bedacht en die door uitstekende instrumentalisten tot standaard zijn verheven. Naast een aantal professionele- en semi-professionele orkesten is de blaasmuziek het domein van vlijtige amateurs wier grenzen o.a. bepaald worden door het feit dat het nu eenmaal hun beroep niet is hetgeen betekent dat bepaalde problemen op een zeker moment onaangeroerd blijven.

De componist kan, gelijk een 19e eeuwse individualist, vasthouden aan de prachtvisioenen die hij tijdens bevlogen momenten genoteerd heeft maar als het te moeilijk is wordt het stomweg niet gespeeld. Welwillend als hij is (bovendien wordt hij graag wél gespeeld) gaat hij uitzoeken wat dan wél kan, wat de gewoonte is, wat de smaak is etc.

En dat is een uitzoekerij!

In een woud van transponerende instrumenten, tegenstrijdige meningen, raadselachtige tradities zoekt hij tastend zijn weg en als hij denkt die gevonden te hebben schrijft hij er snel een boek over.

Aankomende (en ook gearriveerde) componisten en idem dirigenten kunnen hier misschien hun voordeel mee doen.

De citaten uit eigen werk hebben niet zozeer te maken met zelfoverschatting als wel met de mogelijkheid ook het basis-materiaal te kunnen presenteren. Orkestratie gaat immers over de weg van 'begin naar eind', voorbeelden moeten dus ook het 'begin' betreffen. Een groot aantal voorbeelden zijn verder ontstaan vanuit de behoefte 'het voor te doen', een belangrijk principe in het muziek-onderwijs.

Kees Schoonenbeek

Van dezelfde auteur:

'Ongehoord', muzikale schrijftechniek in de 20e eeuw.

'Bries'

Inhoud	blz
Het harmonie-orkest	4
Training klankvoorstelling	5
1-stemmig tutti	5
2-stemmig tutti	7
4-stemmig tutti	8
5-stemmig tutti	9
6-stemmig tutti	11
7-stemmig tutti	13
1- tot 7-stemmig	15
Zetting 6-stemmig akkoord	18
Piccolo - fluit - hobo - fagot	19
Klarinetten - saxofoons	21
Trompet (cornet) - hoorn - trombone - tenortuba - bastuba	23
Slagwerk	28
Uit 'eigen bakkerij'	30
Arrangeren	36
Het fanfare-orkest	42
4-stemmig tutti	42
5-stemmig tutti	44
Meer dan 5-stemmig	47
Voorbeeld zonder trompetten en trombones	53
Voorbeeld Poulenc	55
Voorbeeld Bartok	58
Arrangeren voor fanfare	62
De Brassband	66
4-stemmig tutti	67
5-stemmig tutti	69
Meer dan 5-stemmig	71
Voorbeeld Beethoven	74
Voorbeeld Debussy	79
Voorbeeld Prokofiev	82
Arrangeren	84
Overzicht Blaasinstrumenten	90
Slagwerk, notatie op 1 lijn	109
Melodisch slagwerk	115
Slagwerk, notatie op 5 lijnen	119
Drumset	121
Transpositie-tabel Bb-instrumenten	122
Transpositie-tabel Eb-instrumenten	123
Posities	125
5-stemmig variabel	127
10-stemmig variabel	131
Overzicht Sax-hoorns	133
Register	134

Allereerst een aantal begripsbepalingen.

Termen als instrumentatie, orkestratie, arrangement, transcriptie, bewerking worden in de blaasmuziek lustig door elkaar gebruikt hetgeen nog wel eens tot misverstanden leidt.

De uitgangspunten in dit boek zijn de volgende:

- **instrumentatie** is meestal een componisten-zaak. Wanneer een componist een orkestwerk componeert dan gebeurt dat meestal allereerst in de vorm van een soort 'onspeelbare' piano-partij, de z.g. 'particel'

(3- 4 balken, wellicht meer). Zaken als instrument-keuze en verder inrichting hinderen dan nog niet het creatieve proces, spelen hoogstens op de achtergrond een rol. Hierna wordt de particel geïnstrumenteerd, a.h.w. verdeeld over de bezetting overeenkomstig de voorstelling van de componist en de technische mogelijkheden, zwakke en sterke kanten van de diverse instrumenten.

- **orkestratie** is in feite hetzelfde maar betreft dan muziek die al geïnstrumenteerd is voor b.v. piano of orgel. 'Bilder einer Ausstellung' is door Mussorgsky geïnstrumenteerd voor piano en door Ravel (e.a.) georkestreerd.

- **arrangement** betekent 'schikking', in dit geval 'herschikking', iets wat geïnstrumenteerd of georkestreerd is voor een bepaalde bezetting herschikken voor een andere bezetting. Van symfonieorkest naar harmonieorkest, van harmonie naar fanfare, van brassband naar fanfare.

- **transcriptie** betekent eigenlijk verandering van schrift, notatie-systeem. Oude luit-muziek b.v. werd vaak genoteerd in 'tabulatuur' (cijfer- en letternotatie) en later getranscribeerd naar het bekende notenschrift.

De term wordt verder veel gebruikt voor piano/orgel-bewerkingen van orkestwerken (de piano-transcripties van Liszt).

- **bewerking** is een vage verzamelnaam voor het bovenstaande.

Nu wordt er georkestreerd voor harmonie-orkest.

Orkestreren is een huwelijk tussen voorstellings-vermogen en datgene wat werkelijk kan. Het laatste heeft gedeeltelijk zijn neerslag gevonden in de alfabetische rangschikking van de diverse instrumenten achterin. 'Voorstellings-vermogen' wordt o.a. getraind met het vak solfège waarbij het niet zozeer gaat om de instrumenten als wel om de gevoeligheid van het innerlijk oor (wat dat verder ook zijn moge) dat de diverse klankkleuren voor de geest kan halen. Niemand wordt geboren met klankvoorstelling, wel met het vermogen daartoe. 'Klankvoorstelling' is een geheugenbank die gevuld wordt met luisterervaring. Mozart behoefde waarschijnlijk maar twee tonen van een klarinet te horen om het daarna nooit meer te vergeten. De meeste mensen hebben wat meer informatie nodig hetgeen dus betekent dat het beluisteren van muziek onontbeerlijk is, niet alleen voor het min of meer hogere genot en de o zo interessante vorm maar ook, in dit geval vooral, om de vorm van het geluid op zich.

Met een eenvoudige proef kan het voorstellings-vermogen t.a.v. klankkleur getest en ook getraind worden. Een bepaalde melodie wordt op verschillende hoogtes geplaatst zodat ze geschikt is voor de diverse instrumenten van het harmonie-orkest. Probeer, ev. spelend op de piano, een voorstelling te maken van deze melodie, gespeeld door het vermelde instrument.

Training klankvoorstelling

Voorbeeld 1

Debussy: 'Rêverie'

The image shows a musical score for six instruments: Fluit, Hobo/Bb Klarinet, Eb AltSax/Bb Trompet, Trombone/Bariton, Eb BaritonSax, and BasTuba. Each instrument has a single melodic line. The score is in 3/4 time and features a triplet of eighth notes in the first measure of each staff. The key signature is one flat (B-flat).

Het uitgangspunt van de volgende voorbeelden is een doorsnee harmonie-orkest dat globaal voldoet aan de volgende bezetting:

2/3 fluiten (en/of piccolo's)

1 hobo

1 fagot

12 klarinetten

2 alt saxofoons

1 tenor saxofoon

1 bariton saxofoon

4 trompetten/cornetten

4 hoorns

3 trombones

3 baritons

3 bassen

3 slagwerkers

1-stemmig tutti

De meest simpele vorm. Het gehele orkest speelt één melodie, ieder in het meest geschikte octaaf (voorlopig nog klinkend genoteerd). Het betreft 'Pavane' van Toinot Arbeau:

Voorbeeld 2

1 2

Origineel

Fluit

Hobo

Fagot

Eb Klarinet

Bb Klarinet 1

Bb Klarinet 2

Bb Klarinet 3

Eb AltKlarinet

Bb BasKlarinet

Eb AltSaxofoon

Bb TenorSaxofoon

Eb BaritonSaxofoon

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

C TenorTuba

C Bas 1/2

NB!

- er ontstaan als vanzelf octaafparallellelen die min of meer onmisbaar zijn in een goede orkestratie.
- Het is dus normaal dat een melodie in octaven gespeeld wordt
- 'tutti' is dus iets anders dan 'unisono'
- sommige instrumenten kunnen ev. een octaaf hoger of lager, de keuze is een kwestie van smaak en omstandigheden en is hier nog niet zo relevant
- een groot harmonie-orkest kan dus ook 1-stemmig spelen

2-stemmig tutti

Voorbeeld 3

Dezelfde melodie krijgt een bas:

1 2

Origineel

Fluit

Hobo

Fagot

Eb Klarinet

Bb Klarinet 1

Bb Klarinet 2

Bb Klarinet 3

Eb AltKlarinet

Bb BasKlarinet

Eb AltSaxofoon

Bb TenorSaxofoon

Eb BaritonSaxofoon

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

C TenorTuba

C Bas 1/2

7

NB

- In feite een 2-stemmige constructie van octaaf-parallelle
- C Bas 1/2 (internationale nomenclatuur) betekent in Nederland Eb- en Bb bas. De Bb bas kan de bas grotendeels een octaaf lager spelen dan b.v. de fagot, de Eb bas moet een beetje schipperen maar doet zoveel mogelijk mee met zijn grote broer waarbij gestreefd moet worden naar een vloeiende combinatie van unisono en octaven.
- Dit is een belangrijk principe betreffende de schrijfwijze voor de twee bas-groepen

4-stemmig tutti

Tot nu toe zijn de sopraan en de bas van 'Pavane' gebruikt. Er is echter ook nog een alt en een tenor zodat nu de 4-stemmige zetting volgt:

Voorbeeld 4

1 2

The musical score is a full orchestral score for a 4-stemmed tutti arrangement of 'Pavane'. It consists of 20 staves, each representing a different instrument. The instruments listed on the left are: Origineel, Fluit, Hobo, Fagot, Eb Klarinet, Bb Klarinet 1, Bb Klarinet 2, Bb Klarinet 3, Eb AltKlarinet, Bb BasKlarinet, Eb AltSaxofoon, Bb TenorSaxofoon, Eb BaritonSaxofoon, Bb Trompet 1, Bb Trompet 2, Bb Trompet 3, F Hoorn 1, F Hoorn 2, C Trombone 1, C Trombone 2, C Trombone 3, C TenorTuba, and C Bas 1/2. The score is written in 4/4 time and features a complex rhythmic pattern with many accidentals. The notation includes various note values, rests, and dynamic markings. The score is divided into two systems, labeled '1' and '2' at the top right.

Dit is een traditionele 4-stemmige zetting voor harmonie.

Elke instrumenten-groep 'kent zijn plaats' zodat de volgende indeling ontstaat:

Sopraan	fluit hobo Eb klarinet klarinet 1 trompet 1
Alt	klarinet 2/3 altklarinet* altsax trompet 2/3 hoorn 1 **
Tenor	tenorsax hoorn 2 ** trombone 1 bariton ***
Bas	fagot basklarinet baritonsax trombone 2/3 **** bas 1/2

* de altklarinet verdubbelt naar omstandigheden afwisselend klarinet 3, basklarinet, altsax

** in een grote bezetting zijn 4 hoorn-partijen gebruikelijk (1-3, 2-4), in een kleine 2 (1-2, ev. meervoudig bezet). In de orkest-praktijk worden hoorns onderverdeeld in hoge partijen (1 of 1-3) en lage partijen (2 of 2-4)

*** 'bariton' kan ook onderverdeeld worden in 1-2. Nederlandse orkesten hebben vaak meer tenor-hoorns (bariton/euphonium) dan buitenlandse, vandaar een (commerciële) tendens één bariton-partij te schrijven

**** de functie van trombone 2 staat niet vast, had ook 'tenor' kunnen zijn (samen met 1), kwestie van smaak en omstandigheden

- de tweedeling van klarinetten en trompetten is dus: 1 - 2/3, m.a.w.: klarinet 1 kan het opnemen tegen 2/3 samen, trompetten idem

- de octaven uit voorbeeld 2 blijven vaak gehandhaafd.

5-stemmig tutti

'Holla, gut Gsell' van Johann Hermann Schein (1586-1630):

Voorbeeld 6

Original score for 'Voorbeeld 6'. The score is written for a full orchestra and woodwind section. The instruments listed on the left are: Origineel (Piano), Fluit (Flute), Hobo (Oboe), Fagot (Bassoon), Eb Klarinet (E-flat Clarinet), Bb Klarinet 1 (B-flat Clarinet 1), Bb Klarinet 2 (B-flat Clarinet 2), Bb Klarinet 3 (B-flat Clarinet 3), Eb AltKlarinet (E-flat Alto Clarinet), Bb BasKlarinet (B-flat Bass Clarinet), Eb AltSaxofoon (E-flat Alto Saxophone), Bb TenorSaxofoon (B-flat Tenor Saxophone), Eb BaritonSaxofoon (E-flat Baritone Saxophone), Bb Trompet 1 (B-flat Trumpet 1), Bb Trompet 2 (B-flat Trumpet 2), Bb Trompet 3 (B-flat Trumpet 3), F Hoorn 1 (F Horn 1), F Hoorn 2 (F Horn 2), C Trombone 1 (C Trombone 1), C Trombone 2 (C Trombone 2), C Trombone 3 (C Trombone 3), C TenorTuba (C Tenor Tuba), and C Bas 1/2 (C Bass 1/2). The score is in 4/4 time and features a variety of rhythmic patterns and melodic lines across the instruments.

NB

- er is nu materiaal genoeg om klarinet 1,2 en 3 en trompet 1,2 en 3 eigen stemmen te geven. Er kan dan een verzwakking optreden in 2 en 3 die vervolgens gecompenseerd wordt door hoorns en altsax (belangrijk principe!) waardoor een en ander toch in balans gebracht wordt

- trombone 3 pakt de lage F (dat is die gewend of het is een bastrombone), trombone 2 ontwijkt deze wat geen probleem is in deze springerige bas

- de 3-stemmige saxgroep kan in feite kiezen uit vijf stemmen. De baritonsax krijgt meestal de bas, de keuze voor alt- en tenorsax staat echter niet meer vast. Belangrijkste richtlijn is dat de saxgroep als geheel een harmonieuze eenheid vormt (onderlinge afstand niet te groot, indien mogelijk volledige akkoorden)

6-stemmig tutti

'Amor vittorioso' van Giovanni Gastoldi (1550-1622):

Voorbeeld 7

Origineel

Fluit

Hobo

Fagot

Eb Klarinet

Bb Klarinet 1

Bb Klarinet 2

Bb Klarinet 3

Eb AltKlarinet

Bb BasKlarinet

Eb AltSaxofoon

Bb TenorSaxofoon

Eb BaritonSaxofoon

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

C TenorTuba

12 C Bas 1/2

NB

- nu is er materiaal genoeg om de 3 trombones verschillende partijen te geven, de hoorns 'zakken' wat en verdubbelen trompet 3 en trombone 2 (de klassieke functie van hoorns, trait d'union tussen trompetten en trombones), de baritons verdubbelen trombone 1 en zitten daardoor tussen de hoorns in (aantrekkelijke kleurvermenging). Let op de 'zwervende' altsax.

7-stemmig tutti

'Adoramus' van Francesco Rosselli (ca 1520-?).

Oorspronkelijk 4-stemmig maar voor deze gelegenheid 'opgeblazen' tot 7-stemmig (een normale praktijk bij het orkestreren).

De stemvoerings-regel betreffende octaafparallellellen (harmonieleer) vervalt min of meer vanaf 5- en meer stemmen. Dat geldt overigens niet voor de opvallende buitenstemmen.

Kwintparallellellen blijven een probleem (althans in oudere muziek) tenzij het zich afspeelt in de twee onderstemmen (valt niet meer op, voegt zelfs iets toe aan de sonoriteit):

Voorbeeld 8

Origineel 4 stemmig

7 st bewerking

Fluit

Hobo

Fagot

Eb Klarinet

Bb Klarinet 1

Bb Klarinet 2

Bb Klarinet 3

Eb AltKlarinet

Bb BasKlarinet

Eb AltSaxofoon

Bb TenorSaxofoon

Eb BaritonSaxofoon

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

C TenorTuba

14 C Bas 1/2

Bas Trombone!

Klarinet 1 en trompet 1 worden gediviseerd waardoor binnen die groepen een evenwichts-situatie ontstaat

(1 = 2+3, dus '1' kan gesplitst worden).

T.a.v de klarinet- en trompet-groepen geldt inmiddels het volgende overzicht:

situaties binnen een orkestratie:

1-2-3	unisono	in balans
1		
2-3	2-stemmig	in balans
1		
2		
3	3-stemmig	2-3 kunnen ev. steun gebruiken
1'		
1''		
2		
3	4-stemmig	in balans

De voorbeelden tot nu toe geven uiteraard nog een statisch beeld. In een goede orkestratie wisselen

bovenstaande situaties zich af, al naar gelang smaak, behoefte, omstandigheden.

De tijd is rijp voor een tussen-balans:

- in een orkestratie kan het stemmenweefsel variëren van een 1-stemmige 'draad' tot een 7- (en zelfs meer) stemmig 'borduurwerk':

Voorbeeld 9

The musical score for 'Voorbeeld 9' is arranged in a standard orchestral format. It includes the following instruments and parts:

- Origineel**: Original score, consisting of a grand staff with treble and bass clefs.
- Fluit**: Flute part in treble clef.
- Hobo**: Clarinet part in treble clef.
- Fagot**: Bassoon part in bass clef.
- Eb Klarinet**: Eb Clarinet part in treble clef.
- Bb Klarinet 1**: Bb Clarinet 1 part in treble clef.
- Bb Klarinet 2**: Bb Clarinet 2 part in treble clef.
- Bb Klarinet 3**: Bb Clarinet 3 part in treble clef.
- Eb AltKlarinet**: Eb Alto Clarinet part in treble clef.
- Bb BasKlarinet**: Bb Bass Clarinet part in bass clef.
- Eb AltSaxofoon**: Eb Alto Saxophone part in treble clef.
- Bb TenorSaxofoon**: Bb Tenor Saxophone part in bass clef.
- Eb BaritonSaxofoon**: Eb Baritone Saxophone part in bass clef.
- Bb Trompet 1**: Bb Trumpet 1 part in treble clef.
- Bb Trompet 2**: Bb Trumpet 2 part in treble clef.
- Bb Trompet 3**: Bb Trumpet 3 part in treble clef.
- F Hoorn 1**: F Horn 1 part in treble clef.
- F Hoorn 2**: F Horn 2 part in bass clef.
- C Trombone 1**: C Trombone 1 part in bass clef.
- C Trombone 2**: C Trombone 2 part in bass clef.
- C Trombone 3**: C Trombone 3 part in bass clef.
- C TenorTuba**: C Tenor Tuba part in bass clef.
- C Bas 1/2**: C Bass 1/2 part in bass clef.

Alle voorbeelden zijn tot nu toe 'tutti'-voorbeelden waarbij de klarinetten de trompetten unisono verdubbelen, bovendien staat alles 'klinkend' genoteerd. Hier gaan we iets aan doen. In het volgende voorbeeld wordt datgene getransponeerd wat te doen gebruikelijk is, d.w.z.: van boven tot aan de trombones getransponeerd wat transponeert, trombones en verder in C (dat geldt uiteraard niet voor de losse partijen). Klarinet 1,2 en 3 worden een octaaf hoger geplaatst waardoor ze min of meer los komen van de 'allesverslindende' trompetten. Dit is zeer gebruikelijk maar lukt niet altijd omdat het vaak te hoog wordt. We zoeken een andere functie voor de altclarinet ('maatje' kl.3 zit nu te hoog), hij kan meespelen met de basklarinet.

Laten we ook eens een piccolo inschakelen:

Voorbeeld 10

Origineel

Piccolo

Fluit

Hobo

Fagot

Eb Klarinet

Bb Klarinet 1

Bb Klarinet 2

Bb Klarinet 3

Eb AltKlarinet

Bb BasKlarinet

Eb AltSaxofoon

Bb TenorSaxofoon

Eb BaritonSaxofoon

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

C TenorTuba

C Bas 1/2

The musical score is written for a full symphony orchestra. It features 22 staves, each representing a different instrument. The instruments listed are: Origineel (string quartet), Piccolo, Fluit, Hobo, Fagot, Eb Klarinet, Bb Klarinet 1, Bb Klarinet 2, Bb Klarinet 3, Eb AltKlarinet, Bb BasKlarinet, Eb AltSaxofoon, Bb TenorSaxofoon, Eb BaritonSaxofoon, Bb Trompet 1, Bb Trompet 2, Bb Trompet 3, F Hoorn 1, F Hoorn 2, C Trombone 1, C Trombone 2, C Trombone 3, C TenorTuba, and C Bas 1/2. The score is in common time (C) and has a key signature of two flats (Bb and Eb). The notation includes various rhythmic values such as quarter notes, eighth notes, and sixteenth notes, as well as rests and dynamic markings.

Even er tussendoor. Een 6-stemmig akkoord, hoe 'zet' je dat?

Eerst de meest dominante groep (I):
dan de grootste groep (II):
dan de 'bovenkant' (III):
dan de 'onderkant' (IV):
de 'vulling' (V):
de 'aanvulling' (VI):

Voorbeeld 11

I II III IV V VI

Uitgangspunt

Fluit

Hobo

Fagot

Eb Klarinet

Bb Klarinet 1

Bb Klarinet 2

Bb Klarinet 3

Eb AltKlarinet

Bb BasKlarinet

Eb AltSaxofoon

Bb TenorSaxofoon

Eb BaritonSaxofoon

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

C TenorTuba

C Bas 1/2

De verschillende groepen

Eigenlijk zijn de voornaamste principes van het orkestreren de revue gepasseerd. Wat nu rest (en dat is wel het leeuwendeel!) zijn alle mogelijke situaties buiten het koraal-matige 'tutti' om. Deze situaties komen voort vanuit de te orkestreren muziek en laten zich niet gemakkelijk vangen in gemeenplaatsen. Het lijkt mij het beste het orkest onder te verdelen in een aantal groepen en die beurtelings aan bod te laten komen in verschillende muzikale stijlen.

Piccolo - fluit - hobo - fagot

Tot nu toe beperkten de voorbeelden zich tot enkelvoudige lijnen (ev. meervoudig bezet). Het is natuurlijk uitermate luxe wanneer ook deze partijen gesplitst kunnen worden zodat er een genuanceerd klankbeeld ontstaat. De bezetting wordt dan als volgt:

piccolo
Fluit 1/2
hobo 1/2
fagot 1/2

Dat betekent niet noodzakelijkerwijs dat er zeven verschillende partijen moeten komen, 'fluit 1/2' kan ook unisono. Het is veeleer de potentie die daartoe aanwezig is zodat het stemmenweefsel naar believen kan uitwaaiëren, resp. inkrimpen.

'Choral II' voor orgel van Hendrik Andriessen:

Stevige akkoorden (hadden we maar koper) maar in maat 6/7 zie je typische fluit/hobo-figuren:

Voorbeeld 12

The image shows a musical score for 'Andante Maestoso' in 6/7 time. The score is divided into two systems. The first system is for the 'Origineel' (original) version, featuring a piano part with thick chords and a woodwind part with triplet figures. The second system is for a woodwind ensemble, including Piccolo, Fluit 1/2, Hobo 1/2, and Fagot 1/2. The woodwinds play a melodic line with triplet figures, while the strings provide a harmonic accompaniment. The tempo is marked 'Andante Maestoso' and the dynamics are 'f' (forte).

Let op de verstrengeling fluiten/hobo's, op die manier wordt hun klankkleur vermengd tot een homogeen geluid. Bovendien spelen beide groepen op die manier stabiele intervallen (kwint-sext). Dit kruislings orkestreren is een belangrijk principe dat ook geldt voor andere combinaties (b.v. hoorns-saxofoons). Het werkt echter alleen als iedereen in een 'safe' gebied zit.

In maat 6/7 veroorlooft de orkestrator zich enkele vrijheden die te maken hebben met het feit dat het medium verandert: orgel wordt blaasensemble. De triolen in m.6/7 vormen een typische 'toetsen'-figuur in octaven waarvan met name de onderste noten te laag zouden zijn voor hobo en de fagot is bezet. Het octaven-geluid blijft gedeeltelijk bestaan, voor de rest wordt alleen de essentie georkestreerd. Dat betekent dat de fagot die overgebonden 1/8 kan verlengen tot een 1/2 omdat de bovenstem er toch niet meer doorheen loopt. Dit is het moment om de lezer op het hart te drukken dat het niet de bedoeling is van een orkestratie dat het uitgangs-instrument zoveel mogelijk gesimuleerd wordt, m.a.w.: dat fluiten, hobo's en fagotten proberen een orgel te imiteren.

Het moet authentiek klinken anders kun je het beter laten zoals het is.

Er circuleren in de blaas muziek-praktijk orkestraties waarvan je pijn in je tenen krijgt, b.v. piano-figuren die letterlijk overgeschreven worden waardoor iets wat aanvankelijk idiomatisch is, karikaturaal wordt.

Klarinetten - saxofoons

Grote familie, mooi ensemble, allereerst een fragment uit de 1e 'Arabesque' voor piano van Debussy, basismateriaal - orkestratie:

Voorbeeld 13

The image shows a musical score for woodwinds and saxophones. At the top is a piano introduction in 3/4 time, D major, featuring a triplet in the right hand and a melodic line in the left hand. Below this is a woodwind and saxophone section with the following parts: Eb Kl (Eb Clarinet 1), Kl 1 (Clarinet 1), Kl 2 (Clarinet 2), Kl 3 (Clarinet 3), AltKl (Alto Clarinet), BasKl (Bass Clarinet), ASax (Alto Saxophone), TSax (Tenor Saxophone), and BSax (Bass Saxophone). The woodwinds play various melodic and harmonic parts, with some featuring triplets. The saxophones enter later in the piece, with the Bass Saxophone playing a triplet figure.

De saxen hebben een bescheiden maar wezenlijk aandeel. De bariton helpt vanaf het begin de basklarinet, alt en tenor zetten in om de melodische stijging te steunen.

De altklarinete verdubbelt resp. bas-, 3e- en 2e klarinet, verdubbelen betekent dus niet van het begin tot het eind dezelfde partner.

Klavecimbel

Eb Kl

Kl 1

Kl 2

Kl 3

AltKl

BasKl

ASax

TSax

BSax

Klavecimbel

Eb Kl

Kl 1

Kl 2

Kl 3

AltKl

BasKl

ASax

TSax

BSax

Gevarieerd tutti met een estafette-spelletje in m.9-slot (kl.2-3, Eb kl.-kl.1). De begeleidende akkoorden in m.1 en 5 zijn uit elkaar getrokken omdat het anders te vet klinkt (weer zoiets, op klavecimbel klinkt dat prima, bovendien moet het met één hand gespeeld worden), ingreep van de orkestrator zonder dat er wezenlijk iets verandert.

Trompet (cornet) - hoorn - trombone - tenortuba - bas-tuba

Een hele verzameling maar het valt niet mee hier een specifieke selectie uit te halen. Al deze instrumenten werken nauw samen en vormen als zodanig de torso van het harmonie- en fanfare-orkest. Trompetten en trombones willen zich nog wel eens afzonderen maar daar komen toch al snel de hoorns bij (de typische 'bemiddelaars' die het ook goed kunnen vinden met het 'hout'), een extra stevige bas, nog wat vulling en het hele stel is compleet. Om toch duidelijkheid te verschaffen en de gedachten te bepalen gooi ik het volgende werkje 'in de groep', 'O bone Jesu' van Marc Antonio Ingegneri (1545 - 1592):

'O bone Jesu'

Voorbeeld 15

The image shows a piano accompaniment for the piece 'O bone Jesu'. It consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is common time (C). The music features a mix of chords and moving lines, with some rests in the treble staff.

Trompetten en trombones - getransponeerd

This score is for Trompetten (Trumpets) and Trombones, transposed. It is arranged in four staves. The top two staves are for Trumpets (labeled '1' and '2/3') and the bottom two are for Trombones (labeled '1' and '2/3'). The notation is in common time with two flats in the key signature.

Hoorns en trombones - getransponeerd

This score is for Horns and Trombones, transposed. It is arranged in four staves. The top two staves are for Horns (labeled '1' and '2') and the bottom two are for Trombones (labeled '1' and '2/3'). The notation is in common time with two flats in the key signature.

Kruiselings, net als bij fluit-hobo (eveneens alleen aan te raden als hoogte en laagte het toelaten). Bij trompetten-trombones heeft dat niet zoveel zin omdat de klankkleuren zich goed laten stapelen. Hoorns-trombones is andere koek met de toevoeging dat zoiets alleen effectief is tot MF. Bij hogere dynamische graden kunnen de hoorns beter gaan verdubbelen.

Origineel

Horns, tenor-tuba's, bastuba's - getransponeerd

Fluweel voor het oor. De klankkleuren van hoorns en tenor-tuba's hebben veel gemeen (zeker qua karakter) maar de verschillen zijn interessant genoeg om te mengen. Bariton 2 en bassen hebben een typische 'cello-contrabas'-verhouding.

Trombones, bastuba - getransponeerd

Dit is de situatie die veel voor komt in het symfonie-orkest, de bas als aanvulling van de trombones. De bas-tuba is dan meestal enkel bezet.

Trompetten, hoorns, trombones - getransponeerd

Drie-stemmig hoorns, twee partijen voorgeschreven, één van de partijen moet dus gesplitst worden. De keuze hiervan hangt af van de omstandigheid. Hoorn 2 heeft een eigen plaats omdat trombone 2/3 grotendeels een octaaf lager spelen. Het zal duidelijk zijn dat de toonsoort aangepast is.

En dan tutti. Voor dit doel is het origineel opgevuld (5- 6-stemmig), voor de overzichtelijkheid daarom een ongetransponeerde notatie:

Voorbeeld 16

The image displays a musical score for 'Tanz-Chor' by Jean Baptiste Lully. It is organized into two main sections: 'Origineel' (Original) and 'Opvulling' (Expansion). The 'Origineel' section consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The 'Opvulling' section includes parts for several instruments, each with two staves (1 and 2/3):
 - Trp (Trumpet): Treble clef, two staves.
 - Hoorn (Horn): Treble clef, two staves.
 - Trb (Trombone): Bass clef, two staves.
 - TTuba (Tuba): Bass clef, one staff.
 - Bas 1/2 (Bassoon): Bass clef, one staff.
 The score is written in a key signature of two flats (B-flat and E-flat) and a common time signature (C). The notation includes various rhythmic values, rests, and dynamic markings.

Dan een wat minder schematisch voorbeeld,
 'Tanz-Chor' van Jean Baptiste Lully (1633-1687):

Origineel

1

Bb Trompet 2

3

1

F Hoorn

2

1

C Trombone 2

3

C TenorTuba

C Bas 1/2

Orig.

1

Trp 2

3

1

Hrn

2

1

Trb 2

3

TTuba

Bas 1/2

Musical score for the first system, featuring Organ, Trumpets, Horns, Trombones, and Tubas. The score is divided into two sections: **Allegro e marcato** and **Meno mosso**. The Organ part includes dynamics *f* and *mp*. The Trumpet parts (1 and 2) and Horn parts (1 and 2) also include dynamics *f* and *mp*. The Trombone parts (1 and 2) and Tuba parts (1 and 2) include dynamics *f* and *mp*. The score is written for a 4/4 time signature.

Musical score for the second system, featuring Trumpets, Trombones, and Tubas. The score is divided into two sections: **Tempo I** and **Tempo I**. The Trumpet parts (1 and 2) and Trombone parts (1 and 2) include dynamics *f*. The Tuba parts (1 and 2) include dynamics *f*. The score is written for a 4/4 time signature.

Slagwerk (percussie)

Voor een overzicht + relevante informatie zie betreffende overzicht achterin.
De meest gangbare slaginstrumenten zijn:

- pauken (ga uit van twee-)
- kleine trom
- grote trom
- tomtoms (2 à 3)
- bongo's (2 à 3)
- bekken op standaard
- bekken-paar
- tamboerijn
- woodblock
- xylofoon/marimba
- klokkenspel

Dit zou op zijn minst aanwezig moeten zijn bij elk orkest.

De functie van het slagwerk is tweeledig:

- onderstreping van het ritme in de muziek (b.v. de kleine trom speelt een bepaald ritme van de trompetten mee, primair is het trompet-ritme, de kleine trom geeft dit reliëf, ondersteuning)
- toevoeging van nieuwe kleuren (b.v. een lang bekken-tremolo met zachte stokken tijdens een hoornsolo, verder solo's)

Een aantal aandachtspunten:

- het slagwerk wordt onderaan de partituur genoteerd op een aantal notenbalken (vaak 1-lijnig), direkt onder de bassen. De eerste balk (mede daarom) is voor de pauken.
- kies bewust voor een pauk-partij. Zoja, schrijf dan een substantiële partij die het hele stuk door een rol speelt. Een orkest heeft vaak een gespecialiseerde paukenist (of zou het moeten hebben) en het is verder niet ideaal om van de pauken naar iets anders te rennen.
- de plaats in de partituur van de andere instrumenten staat niet vast, een regel zou kunnen zijn: eerst de idiofonen (bekkens, xylofoon etc.), daaronder de membranofonen (kleine- grote trom etc.) in volgorde van grootte. Het is gebruikelijk en ook praktisch om, indien mogelijk, twee instrumenten op één balk te noteren. Xylofoon en klokkenspel e.d. krijgen een eigen balk, bv direct onder de pauken.
- stel van tevoren het aantal slagwerkers vast en tracht een voorstelling te maken van de organisatie
'in de keuken' (is er tijd om te wisselen?).
- schrijf functionele slagwerk-partijen en niet om de mensen van de straat te houden, een tijdje 'geen slagwerk' is geen ramp. Het andere uiterste is ook weer niet goed, de waarheid ligt dus in het midden.

De volgende voorbeelden zijn geen orkestwerken (orgel, piano). Beschouw ze als directie-partituren met slagwerk.

Allereerst een gedeelte van voorbeeld 18:

Voorbeeld 18.2

The score for 'Meno mosso' consists of three staves. The top staff is for the Organ, with a treble clef and a bass clef, showing a melodic line in the treble and a harmonic accompaniment in the bass. Dynamics range from *f* to *mp*. The middle staff is for the Drums (Pauken), showing a syncopated rhythm. The bottom staff is for Percussion, featuring a small drum (Kleine trom) and a hanging cymbal (Zachte stokken op hangend bekken). The percussion part includes a tremolo effect on the cymbal.

De kleine trom ondersteunt het syncopische ritme, de roffels werken enerverend hetgeen verhoogd wordt door de syncopische inzet van de pauken. Tremolo op het bekken accentueert de mysterieuze sfeer van 'Meno mosso'.

Georg Antheil - 'Dog-Cat Polka'

Voorbeeld 19

The score for 'Dog-Cat Polka' features a piano accompaniment and percussion. The piano part is in 2/4 time, with a treble clef and a bass clef, showing a melodic line in the treble and a harmonic accompaniment in the bass. Dynamics range from *mf*. The percussion part includes a snare drum (SnareDrum) and a woodblock (WoodBlock). The snare drum part shows a syncopated rhythm. The woodblock part shows a rhythmic pattern. The score also includes a 'Stick on Cymbal' part.

De kleine trom pakt weer het markante ritme van de melodie (dat doet die dus vaak), het bekken ondersteunt het natuurlijke crescendo van de chromatische lijntjes, het woodblock voegt een grappig kleurtje toe.

Turina - 'Clowns'

Voorbeeld 20

The musical score is divided into three systems. The first system includes Piano (with a forte *f* dynamic), Pauken (Drums), and Percussie (Percussion). The Piano part features a melody in the right hand and a bass line in the left hand, with dynamic markings *8va* and *8vb*. The Percussie part includes a BassDrum line with a rhythmic pattern of eighth notes. The second system continues the Piano and Percussie parts, with the Percussie part featuring a Tambourine and BassDrum. The third system shows the Piano part with a *Glissando* marking and a *6* (sixteenth notes) marking, and the Percussie part featuring TamTam, Tambourine, and 2 Cymbals.

Een bont geheel. Grote trom + tamboerijn, een dankbare combinatie die het pompende ritme effectief ondersteunt, pauk-glissando (niet te vaak gebruiken). De tamtam is een typisch 'climax'-instrument ook spaarzaam toepassen), een bekkenpaar om het af te maken. Verder een uitstekend stuk om eens te orkestreren.

Orkestratie kan als vak onderwerp zijn van een didactische aanpak maar kan ook geleerd worden door 'de kunst af te kijken'. Hierbij een tweetal fragmenten uit 'eigen bakkerij' hetgeen het voordeel biedt dat de partituur ook beschikbaar is. Allereerst 'Fantasia Super l'Homme Armé' (fantasia over 'l'Homme Armé', een middeleeuws soldatenlied), het begin van het 2e deel.

Basismateriaal-orkestratie:

Basismateriaal

Fluit

Hobo

Fagot

Eb Klarinet

Bb Klarinet 1

Bb Klarinet 2

Bb Klarinet 3

Eb AltKlarinet

Bb BasKlarinet

Eb AltSaxofoon

Bb TenorSaxofoon

Eb BaritonSaxofoon

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

C TenorTuba

C Bas 1/2

Pauken

Percussie

p

mp

p TamTam

This page of a musical score is for a large orchestra. It features a grand staff at the top with a treble and bass clef. Below it are individual staves for various instruments, each with its own clef and key signature. The instruments listed are: Flute (Fl), Horn (Hb), Flute/Guitar (Fg), E-flat Clarinet (Eb Kl), Clarinet 1 (Kl 1), Clarinet 2 (Kl 2), Clarinet 3 (Kl 3), Alto Clarinet (Alt Kl), Bass Clarinet (Baskl), Alto Saxophone (Alt Sax), Tenor Saxophone (Ten Sax), Baritone Saxophone (Bar Sax), Trumpet 1 (Trp 1), Trumpet 2 (Trp 2), Trumpet 3 (Trp 3), Horn 1 (Hrn 1), Horn 2 (Hrn 2), Trombone 1 (Trb 1), Trombone 2 (Trb 2), Trombone 3 (Trb 3), Tuba (TTuba), Bass 1/2 (Bas 1/2), Percussion (Pkn), and Percussion (Perc). The score is written in 4/4 time, with a 7/8 time signature for the first two measures. The dynamics are marked as *mf* (mezzo-forte). The notation includes various note values, rests, and articulation marks.

De quasi middeleeuwse kwinten gaan naar de klarinetten waarvan de onderstem twee octaven lager verdubbeld wordt door de bassen (het was een experiment maar het klinkt prima). Daarbinnen ontstaat a.h.w. een ruimte waarin de bariton past. Deze speelt een Gregoriaanse melodie 'Victimae paschali laudes' hetgeen, door zijn aard, in feite de maatwisselingen veroorzaakt. Dat deze melodie hier opduikt heeft te maken met het feit dat 'l'Homme Armé' veel in kerkmuziek is verwerkt ('Missa l'Homme Armé').
Vanaf m.10 een tutti waaruit het volgende schema gedistilleerd kan worden:

- 1 fluit/hobo/Eb kl./kl.1/trp.1
- 2 kl.2/altsax./trp.2/hrn 1 (met kleine veranderingen)
- 3 kl.3/ten.sax./trp.3/hrn 2
- 4 trb.1
- 5 altkl./trb.2/bar.
- 6 fagot/baskl./bar.sax./trb.3/bassen

De basis is 6-stemmig gecomponeerd en zó is dat verdeeld..Stem 4 komt er schijnbaar karig van af maar is in feite een octavering van de bas. De bas is stevig zodat trombone 1 werkt als een boventoon-versterking.

Vervolgens 'Drive and Motion':

Allegro energico

Voorbeeld 22

Basismateriaal

Piccolo

Fluit

Hobo

Fagot

Eb Klarinet

Bb Klarinet 1

Bb Klarinet 2

Bb Klarinet 3

Eb AltKlarinet

Bb BasKlarinet

Eb AltSaxofoon

Bb TenorSaxofoon

Eb BaritonSaxofoon

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

C TenorTuba

C Bas 1/2

Pauken

Percussie 1

Percussie 2

SnareDrum

Bongos

TomToms

f

Kees Schoonenbeek 'Bries'

Het hoge hout stort zich massaal op een melodische lijn, begeleid door 6-stemmig gecomponeerde akkoorden. Deze zijn eerst gezet voor trompetten/trombones waarna de rest van de begeleiding eraan is 'opgehangen'. Let op de inkrimping in m.5/6 (4-, 5-stemmig).

Arrangeren

Per traditie zijn er altijd veel symfonische werken gearrangeerd voor harmonie-orkest.

Vroeger speelde men vaak niets anders, tegenwoordig is er meer authentiek repertoire maar dat heeft de traditie nog niet verdrongen. Een goede reden om hieraan (beperkte) aandacht te schenken.

Het recept was vaak: 'strijkers' gaan naar 'klarinetten', de rest blijft grotendeels staan. Het is een feit dat er op de eerste plaats een oplossing voor het strijkorkest bedacht moet worden en natuurlijk komt de klarinet-groep als eerste alternatief in aanmerking. T.a.v. 'de rest' is een wat kritischer houding niet misplaatst. Men moet zich goed realiseren dat met name in de 19e eeuw het strijkorkest de basis was van het symfonie-orkest, de blazers waren beslist niet onbelangrijk maar letterlijke transplantatie zou voor bepaalde groepen een mager aandeel opleveren. In de 20e eeuw heeft het strijk-orkest zijn hegemonie verloren ten gunste van de blazers en veel 20e eeuwse orkest-werken zijn dan ook dankbare objecten voor harmonie-orkest. Daarom een 19e eeuwse voorbeeld, de 7e symfonie van Beethoven, deel II, origineel + arrangement:

Voorbeeld 23a

2 Flauti

2 Oboi

2 Clarinetti in A

2 Fagotti

2 Corni in E

2 Trombe in D

Timpani in A-E

Violino 1

Violino 2

Viola

Violoncello I

II + Contrab.

The musical score is for a symphony orchestra, Example 23b, in 2/4 time. The score is for the first system, starting with a 6/4 chord. The instruments listed are Fluit, Hobo, Fagot, Eb Klarinet, Bb Klarinet 1, Bb Klarinet 2, Bb Klarinet 3, Eb AltKlarinet, Bb BasKlarinet, Eb AltSaxofoon, Bb TenorSaxofoon, Eb BaritonSaxofoon, Bb Trompet 1, Bb Trompet 2, Bb Trompet 3, F Hoorn 1, F Hoorn 2, C Trombone 1, C Trombone 2, C Trombone 3, C TenorTuba, C Bas 1/2, and Pauken. The Flute and Oboe parts start with a forte (f) dynamic. The Bassoon and Saxophone parts start with a piano (p) dynamic. The Clarinet and Bass Clarinet parts start with a piano (p) dynamic. The Horns start with a forte (f) dynamic. The Trombones and Tuba parts are silent. The Drums are silent.

Het beroemde begin-akkoord (een onvoorbereid 6/4 akkoord!) is nog al aangepakt met als belangrijkste reden dat de klarinetten 'gespaard' worden voor het thema vanaf m.3 (niet 'gespaard' qua aantal, Beethoven schrijft er maar twee voor, maar vooral wat betreft de kleur). Het is slechts één akkoord maar puristen zouden kunnen vallen over het feit dat de vertrouwde klank verdwenen is. Zoals al eerder opgemerkt is het m.i. niet de taak van de arrangeur om het origineel te simuleren. De lage strijkers worden uiteraard lage klarinetten (er zou niets anders bedacht kunnen worden) maar dat betekent ook verschuivingen in de rest van het orkest.

Een wat gespierder voorbeeld, Richard Wagner, het "Vorspiel" uit 'Die Meistersinger von Nürnberg', genomen uit een 'Penguin score', klinkend genoteerd:

Molto moderato

Voorbeeld 24a

The musical score is arranged in a standard orchestral format with 17 staves. The instruments and their parts are as follows:

- Piccolo:** Resting throughout the piece.
- 2 Flutes:** Resting throughout the piece.
- 2 Oboes:** Play a melodic line starting with a forte (*f*) dynamic.
- 2 Clarinets in Bb:** Play a melodic line similar to the oboes, also starting with a forte (*f*) dynamic.
- 2 Bassoons:** Play a rhythmic accompaniment with a forte (*f*) dynamic.
- F Horns 1/2:** Play a harmonic accompaniment with a forte (*f*) dynamic.
- F Horns 3/4:** Play a harmonic accompaniment with a forte (*f*) dynamic.
- F Trumpet 1/2:** Play a harmonic accompaniment with a forte (*f*) dynamic.
- C Trumpet 3:** Play a melodic line with a forte (*f*) dynamic.
- Tromb. 1/2:** Play a harmonic accompaniment with a forte (*f*) dynamic.
- 3 + Tuba:** Play a rhythmic accompaniment with a forte (*f*) dynamic.
- Kettledrums:** Play a rhythmic accompaniment with a forte (*f*) dynamic.
- Harp:** Resting throughout the piece.
- Violin 1:** Play a melodic line with a forte (*f*) dynamic.
- Violin 2:** Play a melodic line with a forte (*f*) dynamic.
- Viola:** Play a harmonic accompaniment with a forte (*f*) dynamic.
- Violoncello:** Play a melodic line with a forte (*f*) dynamic.
- Double Bass:** Play a melodic line with a forte (*f*) dynamic.

Vervolgens hiervan een 'condensed score', getransponeerd naar Bb (niet dat dit nou zo moeilijk is in C, maar verderop komen akelige toonsoorten).

Voorbeeld 24b

Molto moderato

The image displays a musical score for a brass and string ensemble, titled "Molto moderato". The score is arranged in a condensed format, featuring six main parts: Horns (Hb/Kl), Trumpets (Trp), Horns (Hms), Bassoon (Fag), Trombones (Trb), and Strings (Str). The music is written in a 4/4 time signature with a key signature of two flats (Bb). The tempo is marked "Molto moderato". The score begins with a dynamic marking of *f* (forte). The brass parts (Hb/Kl, Trp, Hms, Fag, Trb) play a melodic line, while the strings (Str) provide a rhythmic accompaniment. The score is presented in a condensed format, with some parts overlapping or sharing staves.

Het arrangement:

Voorbeeld 24c

Molto moderato

Fluit

Hobo

Fagot

Eb Klarinet

Bb Klarinet 1

Bb Klarinet 2

Bb Klarinet 3

Eb AltKlarinet

Bb BasKlarinet

Eb AltSaxofoon

Bb TenorSaxofoon

Eb BaritonSaxofoon

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

C TenorTuba

C Bas 1/2

Pauken

- we nemen de vrijheid de fluit vanaf het begin mee te laten doen
- de oorspronkelijk klarinetpartijen gaan in feite op in de klarinet-groep van het harmonie-orkest
- let op de merkwaardige dikke schrijfwijze in de fagotten in m.1, dat zie je vaker in die tijd, ongewijzigd
- hoorns genoteerd als hoog (I), laag (II), hoog (III), laag (IV), voorbeeldig dus ongewijzigd
- de trompetpartijen in Wagner's tijd waren nog grotendeels vulling, markering van steunpunten, signalen. Die functie is inmiddels uitgebreid, vandaar de 'vertaling' naar het nieuwe medium
- trombones en bas tuba vormen een schoolvoorbeeld, ongewijzigd (de bastuba bij Wagner is overigens enkelvoudig bezet, dat wordt dan wat steviger)
- vl 1/2/altviool gaan over naar trompetten en klarinetten. celli en bassen waren verdubbelingen van trombone 3 + tuba (of andersom).

Het fanfare orkest

Allereerst de klankvoorstellings-test/training, beknopter, omdat we het harmonie-orkest voor een groot gedeelte weer terug zien binnen de fanfare:

Voorbeeld 1

The image shows a musical score for four instruments: Eb Cornet, Bb SopraanSax, Bugel, and Euphonium. The score is written in 4/4 time and features a melodic line with triplets and slurs. The Eb Cornet and Bb SopraanSax parts are in the treble clef, while the Bugel and Euphonium parts are in the bass clef. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat). The score consists of four staves, each with a label to its left. The music is a single melodic line with triplets and slurs, repeated across all four instruments.

Het uitgangspunt van de volgende voorbeelden is een doorsnee fanfare-orkest dat globaal voldoet aan de volgende bezetting:

- 2 sopraan saxofoons
- 2 alt saxofoons
- 1 tenor saxofoon
- 1 bariton saxofoon
- 14 bugels
- 4 trompetten
- 4 hoorns
- 3 trombones
- 3/4 baritons (en/of euphoniums)
- 3 bassen
- 3 slagwerkers

1-en 2-stemmig tutti slaan we over om niet al te zeer in herhaling te treden t.o.v. het vorige hoofdstuk.

4-stemmig tutti

Als basis weer de “Pavane” van Toinot Arbeau, origineel + orkestratie, klinkend genoteerd (nu eens met toevoeging van een bijpassend trommeltje):

Voorbeeld 2

1 2

Origineel

Bb SopraanSax

Eb AltSax

Bb TenorSax

Eb BaritonSax

Eb Cornet

Bb Bugel 1

Bb Bugel 2

Bb Bugel 3

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

Bb Bariton

Bb Euphonium

Eb Bas

Bb Bas

Tamboerijn

Percussie

Detailed description: This is a musical score for a band, titled 'Voorbeeld 2'. It consists of 20 staves. The top staff is labeled 'Origineel' and contains a complex melodic line with many accidentals. Below it are staves for various instruments: Bb SopraanSax, Eb AltSax, Bb TenorSax, Eb BaritonSax, Eb Cornet, Bb Bugel 1, Bb Bugel 2, Bb Bugel 3, Bb Trompet 1, Bb Trompet 2, Bb Trompet 3, F Hoorn 1, F Hoorn 2, C Trombone 1, C Trombone 2, C Trombone 3, Bb Bariton, Bb Euphonium, Eb Bas, and Bb Bas. The bottom staff is labeled 'Tamboerijn' and 'Percussie' and shows a rhythmic pattern of eighth notes. The score is divided into two measures, labeled '1' and '2' at the top right. The key signature has one flat (Bb) and the time signature is 4/4. The music features a variety of rhythmic patterns and melodic lines, with many accidentals throughout.

Een traditionele 4-stemmige zetting voor fanfare. De Eb cornet moet een 'noodsprong' maken maar kan toch het grootste gedeelte een octaaf hoger spelen dan de sopraan saxofoon, tenortuba (euphonium) kan 'kiezen' tussen tenor en bas (in oudere blaasmuziek heeft dit instrument meestal een bas-functie, euphonium-spelers zijn ondermeer daarom bedreven in lage partijen hetgeen ondersteund wordt door de wijdere boring dan een bariton).

De volgende indeling kan gemaakt worden:

Sopraan sopraan saxofoon
 Eb cornet
 bugel 1
 trompet (cornet) 1

Alt alt saxofoon
 bugel 2/3
 trompet 2/3
 hoorn 1 (1/3)

Tenor tenor saxofoon
 hoorn 2 (2/4)
 trombone 1/2
 bariton
 euphonium (!)

Bas bariton saxofoon
 trombone 2/3
 euphonium (!)
 Eb bas, Bb bas

Het is duidelijk dat er minder geoctaveerd wordt dan bij het harmonie-orkest, althans in de hoogte. We raken hier de zwakke plek van de fanfare, het gebrek aan hoogte. De rol van de klarinetten in de harmonie wordt in de fanfare vervuld door de bugels die echter de veel kleinere omvang van de Bb trompet hebben. Bovendien is hun hoogste register kwetsbaar zodat er op hun niet al te veel gerekend kan worden. Alle ogen zijn dus gericht op die arme sopraan saxofoon(s) die, met name in amateurkringen, toch al niet al te sterk in hun schoenen staan (toonvorming, zuiverheid). Gelukkig is er de laatste jaren een tendens om de Eb cornet in de gelederen op te nemen hetgeen van deze plaats alleen maar van harte toegejuicht wordt. De Eb cornet kwam eigenlijk in de plaats van de Eb bugel (a-Eb''') maar dat was een, zo mogelijk, nog kwetsbaarder instrument. Het zal ongetwijfeld een invloed vanuit de brassband-wereld zijn geweest die de klank van de fanfare verrijkte met het 'zilveren randje' van de Eb cornet. Eb cornet of niet, het fanfare-orkest is een fraai, karakteristiek ensemble en een zorgvuldige orkestratie doet wonderen (schrijf niet te 'dik' voor een ensemble dat al aanleg heeft voor 'overgewicht').

5-stemmig tutti

Als voorbeeld een antifoon (tegenzang, refrein-zang) voor tenortuba en de rest. Het origineel is 'Der Abt, der reit' van Johann Hermann Schein (1586-1630), origineel + orkestratie (klinkend):

Voorbeeld 3

Original

Bb SopraanSax

Eb AltSax

Bb TenorSax

Eb BaritonSax

Eb Cornet

Bb Bugel 1

Bb Bugel 2

Bb Bugel 3

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

Bb Bariton

Bb Euphonium

Eb Bas

Bb Bas

SS

AS

TS

BS

Eb C

Bgl 1

Bgl 2

Bgl 3

Trp 1

Trp 2

Trp 3

Hrn 1

Hrn 2

Trb 1

Trb 2

Trb 3

Bar

Euph

Eb B

Bb B

De principes zijn niet veel anders dan bij het harmonie-orkest. Bugel 2/3 en trompet 2/3 worden gesteund door de hoorns die wijselijk niet meedoen aan de stemkruising in m.5/6 (knap hoog voor hoorn 1).

Voor het saxofoonkwartet geldt in nog hogere mate datgene wat opgemerkt werd over het saxofoontrio in het vorige hoofdstuk: de sopraan sax neemt in de fanfare uiteraard de bovenstem, de bariton sax meestal de bas, alt en tenor moeten er op de eerste plaats voor zorgen dat de sax-groep als totaliteit goed klinkt, dat is het criterium bij de keuze van verdubbeling. Men zou kunnen stellen dat in een tutti het saxofoonkwartet een uittreksel speelt van het geheel. Dit is het moment om een heel gewichtig principe van het orkestreren aan te roeren:

Symfonie-orkest, harmonie, fanfare, brassband, big band, elk ensemble dat bestaat uit verschillende kleuren, *elke groep op zich moet goed klinken, een harmonieuze eenheid vormen gerelateerd aan de betreffende muziek*. Vervolgens moeten deze groepen op elkaar afgestemd zijn zodat het uiteindelijke resultaat een som der delen is. Als een dirigent zegt tijdens een repetitie: 'alleen de saxen', dan moet er iets klinken waaraan de overige orkestleden het stuk herkennen waar ze mee bezig zijn.

Meer dan 5-stemmig

Uitgesproken 6-stemmig levert niet veel nieuws op, het lijkt me nuttiger een aantal veelstemmige voorbeelden te bespreken. Allereerst 'Popule Meus' van G.P. da Palestrina (1525-1594):

Het origineel is voor mannenkoor. Het 'gebouw' krijgt nog een aantal extra verdiepingen door de bovenste 3 stemmen een octaaf hoger te verdubbelen (toevoeging), een van de manieren om de basis wat breder te maken.

Origineel- orkestratie (getransponeerd):

Voorbeeld 4

Original score for 'Voorbeeld 4'. The score is in 4/4 time and features a key signature of two flats (Bb and Eb). The instruments and their parts are as follows:

- Origineel:** Original instruments, including piano and strings, with a complex rhythmic and melodic line.
- Bb SopraanSax:** Soprano Saxophone part, primarily playing quarter and eighth notes.
- Eb AltSax:** Alto Saxophone part, featuring a melodic line with some chromaticism.
- Bb TenorSax:** Tenor Saxophone part, playing a steady quarter-note accompaniment.
- Eb BaritonSax:** Baritone Saxophone part, playing a steady quarter-note accompaniment.
- Eb Cornet:** Cornet part, playing a steady quarter-note accompaniment.
- Bb Bugel 1, 2, 3:** Three different parts for Bb Bugles, each with a unique rhythmic pattern.
- Bb Trompet 1, 2, 3:** Three different parts for Bb Trumpets, each with a unique rhythmic pattern.
- F Hoorn 1, 2:** Two different parts for F Horns, each with a unique rhythmic pattern.
- C Trombone 1, 2, 3:** Three different parts for C Trombones, each with a unique rhythmic pattern.
- Bb Bariton:** Baritone part, playing a steady quarter-note accompaniment.
- Bb Euphonium:** Euphonium part, playing a steady quarter-note accompaniment.
- Eb Bas:** Eb Bass part, playing a steady quarter-note accompaniment.
- Bb Bas:** Bb Bass part, playing a steady quarter-note accompaniment.

- trompet- en bugel 1 worden gediviseerd, er van uitgaande dat dit in balans te brengen is met bugel 2 en 3

- let op de relatie tenor-hoorns (bariton, euphonium)/hoorns, met elkaar vervlochten 'binden' ze trompetten en trombones

- Eb bas transposeert een grote 6 naar beneden toe, Bb bas een grote 9!

- de tenorhoorns zijn nu ook getransponeerd waarbij het een gewoonte is dat de bariton in de G-sleutel genoteerd wordt, transpositie dus ook een grote 9 naar beneden. Hier dient wel bij opgemerkt te worden dat de zorgvuldige scheiding bariton/euphonium in de praktijk nog wel eens zoek is

- tot nu toe verdubbelden trompetten en bugels elkaar. De gewoonte bij het harmonie-orkest om, indien mogelijk, de klarinetten een octaaf hoger dan de trompetten te noteren is, gezien de gelijke omvang, meestal niet mogelijk.

Afgezien van het feit dat verdubbeling vaak het beste klinkt, treedt in het volgende voorbeeld iets meer vervlechting op. Het origineel is van William Boyce, luisterend naar de wel zeer toepasselijke titel: 'Blessing and Glory and Wisdom and Thanksgiving'. Het is een veelstemmig werk maar het interessante is dat het stemmen-aantal af en toe flink krimpt. Het is dus niet 'de blik op oneindig', er moet af en toe gepuzzeld worden.

Origineel - orkestratie (getransponeerd):

Voorbeeld 5

Original

Bb SopraanSax

Eb AltSax

Bb TenorSax

Eb BaritonSax

Eb Cornet

Bb Bugel 1

Bb Bugel 2

Bb Bugel 3

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

Bb Bariton

Bb Euphonium

Eb Bas

Bb Bas

Pauken

Tot zover het koraal-matige tutti-gebeuren. Een leuke overgang naar meer genuanceerd orkestreren vormt 'Im kühlen Maien' van Hans Leo Hassler (1564-1612). Het is een dubbelkorig werk wat de gelegenheid biedt de fanfare als zodanig te behandelen, enerzijds 'scherp' koper + hoorns, anderzijds de rest (de hoorns zouden ook uitstekend combineren met de 'rest', hun huidige rol is dus een keuze). Origineel + orkestratie (getransponeerd) met de aantekening dat in de orkestratie de akkoorden af en toe zijn opgevuld, zoek maar uit:

The image displays a musical score for the piece 'Im kühlen Maien' by Hans Leo Hassler. It is presented in two parts: 'Origineel' (original) and 'Orkestratie' (orchestration). The score is written in 4/4 time and features a key signature of one flat (B-flat major/D minor). The instruments listed on the left include:

- Koor 1 (Chorus 1)
- Origineel (Original)
- Koor 2 (Chorus 2)
- Bb SopraanSax (B-flat Soprano Saxophone)
- Eb AltSax (E-flat Alto Saxophone)
- Bb TenorSax (B-flat Tenor Saxophone)
- Eb BaritonSax (E-flat Baritone Saxophone)
- Eb Cornet (E-flat Cornet)
- Bb Bugel 1 (B-flat Bugle 1)
- Bb Bugel 2 (B-flat Bugle 2)
- Bb Bugel 3 (B-flat Bugle 3)
- Bb Trompet 1 (B-flat Trumpet 1)
- Bb Trompet 2 (B-flat Trumpet 2)
- Bb Trompet 3 (B-flat Trumpet 3)
- F Hoorn 1 (F Horn 1)
- F Hoorn 2 (F Horn 2)
- C Trombone 1 (C Trombone 1)
- C Trombone 2 (C Trombone 2)
- C Trombone 3 (C Trombone 3)
- Bb Bariton (B-flat Baritone)
- Bb Euphonium (B-flat Euphonium)
- Eb Bas (E-flat Bass)
- Bb Bas (B-flat Bass)

The score shows the original vocal parts and the original instrumental parts, followed by the orchestrated version where the instruments play the original parts. The orchestration includes various woodwinds, brass instruments, and a bass line.

This page of a musical score is for a large ensemble. It features the following parts from top to bottom:

- Orig.**: Original recording, consisting of two staves (treble and bass clef).
- SS**: Soprano Soloist.
- AS**: Alto Soloist.
- TS**: Tenor Soloist.
- BS**: Bass Soloist.
- Eb C**: E-flat Cornet.
- Bgl 1**: B-flat Bugle 1.
- Bgl 2**: B-flat Bugle 2.
- Bgl 3**: B-flat Bugle 3.
- Trp 1**: Trumpet 1.
- Trp 2**: Trumpet 2.
- Trp 3**: Trumpet 3.
- Hm 1**: Horn 1.
- Hm 2**: Horn 2.
- Trb 1**: Trombone 1.
- Trb 2**: Trombone 2.
- Trb 3**: Trombone 3.
- Bar**: Baritone.
- Euph**: Euphonium.
- Eb B**: E-flat Bass.
- Bb B**: B-flat Bass.

The score is written in a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The music is arranged in a standard orchestral format with vocalists and instruments grouped together.

Het is duidelijk dat de organisatie binnen de trompet- en bugelgroep dezelfde is (of kan zijn) als in het harmonie-orkest t.a.v. trompetten/klarinetten. Om de gedachte te bepalen nog een keer het betreffende overzicht:

(trompet/cornet - bugel)

1-2-3 unisono in balans

1
2-3 2-stemmig in balans

1
2
3 3-stemmig 2-3 kunnen ev. steun gebruiken

1'
1''
2
3 4-stemmig in balans

En dan nu het 'vrije werk', enkele grepen uit diverse stijlen moeten aantonen dat er vele mogelijkheden zijn. Het voorstellings-vermogen werkt op volle toeren, het verstand tracht de vermeende goede keuze zo adequaat mogelijk te organiseren overeenkomstig het besprokene in dit en vorig hoofdstuk. Trompetten en trombones mogen even pauzeren, een teder werkje voor de rest. Origineel + orkestratie:

Kees Schoonenbeek - 'Air'

Voorbeeld 7

The musical score is for 'Air' by Kees Schoonenbeek, marked 'Andante'. It features a variety of instruments. The piano part (Origineel) starts with a melody in the right hand and a bass line in the left hand, marked *mp*. The saxophone section includes Bb Soprano Sax, Eb Alto Sax, Bb Tenor Sax, and Eb Baritone Sax. The brass section includes Bb Trumpet 1, Bb Trumpet 2, Bb Trumpet 3, F Horn 1, F Horn 2, Bb Baritone, and Bb Euphonium. The bass section includes Eb Bass and Bb Bass. The percussion part (Percussie) is marked 'Zachte stokken op bekken' and *p*. The score is in 4/4 time and G major. The page number 53 is centered at the bottom.

The image shows a page of a musical score for 'Petite marche militaire' by Francis Poulenc. The score is arranged in a standard orchestral format with multiple staves. The instruments listed on the left are: Orig. (Original), SS (Soprano), AS (Alto), TS (Tenor), BS (Bass), Bgl 1, Bgl 2, Bgl 3, Hrn 1, Hrn 2, Bar, Euph, Eb B, Bb B, and Perc. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like *p* and *mp*. The time signature is 4/4.

Het ziet er simpel uit maar het zal niet meevallen dit er gaaf uit te krijgen met al die 'eieren'.
De dirigent zal zijn best moeten doen een en ander in balans te krijgen.

De trompetten en trombones zijn weer terug, de zakdoeken weg en de mouwen omhoog voor
'Petite marche militaire' uit de 'Suite Française' van Francis Poulenc (1899-1963).

'Suite Française' is een pianowerk gebaseerd op melodiën van Claude Gervaise (16e eeuw), leuke muziek
die in zijn geheel geschikt zou zijn voor fanfare (en volgens mij nog niet bewerkt is, dus.....).

Origineel + orkestratie:

Voorbeeld 8

Origineel

f *mf*

Bb SopraanSax

Eb AltSax

Bb TenorSax

Eb BaritonSax

Eb Cornet

Bb Bugel 1

Bb Bugel 2

Bb Bugel 3

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

Bb Bariton

Bb Euphonium

Eb Bas

Bb Bas

Pauken

Kleine trom

55

Orig

ff *mf*

SS

AS

TS

BS

Eb C

Bgl 1

Bgl 2

Bgl 3

Trp 1

Trp 2

Trp 3

Hrn 1

Hrn 2

Trb 1

Trb 2

Trb 3

Bar

Euph

Eb B

Bb B

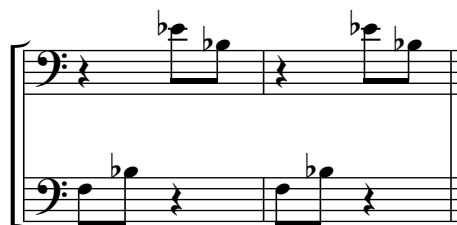
Pkn

+ Beckenpaar

Eigenlijk een eenvoudige doch effectieve orkestratie. M.14/15 lijken wat springerig voor trombone 2/3 maar F-Bb kunnen in de 1e positie gespeeld worden dus er hoeft niet veel 'geschoven' te worden.

Stel dat het toch problematisch zou zijn dan kan dat als volgt opgelost worden:

Voorbeeld 9

Een spetter!, Bela Bartok (1891-1945), '15 Ungarische Bauernlieder' voor piano, nr 7, origineel + orkestratie:

Allegro

Origineel

Bb SopraanSax

Eb AltSax

Bb TenorSax

Eb BaritonSax

Eb Cornet

Bb Bugel 1

Bb Bugel 2

Bb Bugel 3

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

Bb Bariton

Bb Euphonium

Eb Bas

Bb Bas

Pauken

Xylofoon

Tamboerijn

Orig

SS

AS

TS

BS

Eb C

Bgl 1

Bgl 2

Bgl 3

Trp 1

Trp 2

Trp 3

Hrn 1
mf

Hrn 2

Trb 1

Trb 2

Trb 3

Bar
mf

Euph

Eb B

Bb B

Pkn

Perc
Kleine trom

59

Orig

SS

AS *f*

TS

BS

Eb C

Bgl 1

Bgl 2 *f*

Bgl 3

Trp 1

Trp 2 *f*

Trp 3

Hrn 1 *f*

Hrn 2

Trb 1 *f*

Trb 2

Trb 3

Bar *f*

Euph

Eb B *f*

Bb B

Pkn

Perc *f*

mf

Ritenu

Orig

SS *ff*

AS

TS

BS

Eb C

Bgl 1 *ff*

Bgl 2

Bgl 3

Trp 1 *ff*

Trp 2

Trp 3

Hrn 1 *ff*

Hrn 2

Trb 1 *ff*

Trb 2

Trb 3

Bar *ff*

Euph

Eb B *ff*

Bb B

Pkn

Perc *f*
Bekkenpaar
Grote trom

Het pianostuk zorgt nog wel eens voor stemvoerings-problemen omdat het een echt (en dankbaar) toetsenstuk is. Aan de andere kant is het leuk dat de octaven overgaan in akkoorden en andersom, dat klinkt voor blazers ook heel goed. Het orkest heeft een goede bastrombonist, de baritonsax een A-klep. Vanaf m.28 krijgen de trombones halve noten i.p.v. de 1/4-noten in het origineel. De aanwijzing 'Ped(aal)' suggereert echter 5-stemmige formaties die op die manier dan ook ontstaan.

Arrangeren voor fanfare-orkest

Gebrek aan repertoire enerzijds en commercieel inzicht anderzijds hebben altijd de gewoonte in stand gehouden om bepaalde werken voor harmonie-orkest gelijktijdig uit te geven voor fanfare (en als het even kan ook voor brassband). Het werd hierbij een automatisme om de klarinet-partijen om te schrijven voor bugel, onmisbare hobo- en fluit-partijen werden dan meestal opgevangen door de sopraan saxofoon. Gelukkig is de laatste jaren een tendens ontstaan om te streven naar meer origineel fanfare-repertoire en het is te hopen dat deze weg vervolgd wordt. Het behoeft geen betoog dat uitgesproken klarinet-partijen (waarin dat instrument tot zijn recht komt) op bugel verworden tot een soort 'science-fiction' muziek. Wanneer het echter gaat om minder complexe werken dan kunnen arrangementen leiden tot bruikbare resultaten. Om de gedachten te bepalen zet ik beide orkesten eens naast elkaar, zodanig dat verschillen en overeenkomsten blijken:

harmonie-orkest

fluit (piccolo)
hobo
fagot
Eb klarinet
klarinet 1
klarinet 2
klarinet 3
altklarinet
basklarinet

altsaxofoon
tenorsaxofoon
baritonsaxofoon

trompet 1
trompet 2
trompet 3
hoorn 1
hoorn 2
trombone 1
trombone 2
trombone 3
bariton 1
(bariton 2)
Eb bas
Bb bas
slagwerk

fanfare-orkest

sopraan saxofoon
altsaxofoon
tenorsaxofoon
baritonsaxofoon
bugel 1
bugel 2
bugel 3
trompet 1
trompet 2
trompet 3
hoorn 1
hoorn 2
trombone 1
trombone 2
trombone 3
bariton 1
bariton 2
Eb bas
Bb bas
slagwerk

Overeenkomsten en verschillen zijn evident. Het verschil op zich behoeft geen probleem te zijn, daarvoor wordt er dan ook gearrangeerd. Het probleem is de mate van ongelijkheid die er als volgt uit ziet:

fluit (piccolo)
hobo
fagot
Eb klarinet
klarinet 1
klarinet 2
klarinet 3
altklarinet
basklarinet

sopraan saxofoon

bugel 1
bugel 2
bugel 3

In feite komen alleen compact geïnstrumenteerde werken met veel verdubbelingen in aanmerking. Hierbij een kort voorbeeld van iets dergelijks:

Allegretto

Kees Schoonenbeek 'Three different moods'

Voorbeeld 11a

Fluit

Hobo

Fagot

Eb Klarinet

Bb Klarinet 1

Bb Klarinet 2

Bb Klarinet 3

Eb AltKlarinet

Bb BasKlarinet

Eb AltSaxofoon

Bb TenorSaxofoon

Eb BaritonSaxofoon

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

C TenorTuba

C Bas 1/2

Pauken

Percussie

Klokkenspel

Zachte stokken op bekken

Kleine trom

mp

mf

p

mf

p

mf

Voorbeeld 11b

Bb SopraanSax

Eb AltSax

Bb TenorSax

Eb BaritonSax

Eb Cornet

Bb Bugel 1

Bb Bugel 2

Bb Bugel 3

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

Bb Bariton

Bb Euphonium

Eb Bas

Bb Bas

Percussie

Klokken spel

Kleine trom

mp

mf

p

mp

mf

p

Zachte stokken op bekken

De brassband

De jongste telg aan de blaasmuziek-boom is de brassband. De brassband is de engelse fanfare en wortelt enerzijds in de wereld van het Leger des Heils, anderzijds vooral in de mijnbouw (vandaar vaak de toevoeging 'colliery', b.v. 'The Desford Colliery Band'). In de jaren na de 2e wereld-oorlog is de bezetting overgewaaid naar ons land waarbij vooral de bodem van Friesland vruchtbaar bleek. Het is interessant na te gaan waarom zoiets streekgebonden is. Friesland is een uitgesproken fanfare-land en de stap van fanfare naar brassband is niet zo groot zoals we nog zullen zien. Verder spelen religieuze achtergronden zeker een rol, zonder daar dieper op in te gaan kan er toch gesteld worden dat de brassband past binnen de z.g. christelijke cultuur. Het brassband-repertoire neemt een aparte plaats in, zelfs binnen de blaasmuziek die, wat dat betreft, vaak al op zichzelf staat. Een belangrijke voedingsbodem hierbij is de sociale functie van het orkest in het land van herkomst. Wandel op zondag maar eens door een wat groter engels park, vanuit de verte komt het typische brassband-geluid je al tegemoet. Het orkest zit in een kiosk of op het gras en maakt muziek ter verpozing van de wandelaars en het zal duidelijk zijn dat het repertoire hier op afgestemd is. Een geheel ander aspect is de virtuositeits-cultuur die de brassband in haar greep houdt. De afgewogen standaard-bezetting + het technisch kunnen van Engelse blazers enerzijds en een zekere afwezigheid van artistieke ambitie anderzijds laten de balans nog wel eens doorslaan naar de kant van het uiterlijk vertoon, warme lucht, opgeblazen blaasmuziek. Daar staat tegenover dat de klank van het ensemble fascinerend is, een klankcultuur die in feite gevormd is door de hierboven genoemde aspecten. Ongekende soepelheid, sensualiteit, een groot dynamisch gebied dat in 'no time' van grens tot grens genomen wordt, ingrediënten van een unieke stijl met een charme waaraan vriend noch vijand zich kan onttrekken.

De standaard-bezetting:

Eb Cornet	1
Solo Bb Cornet	4
Ripiano Cornet	1
2nd Bb Cornet	2
3rd Bb Cornet	2
Bb Flügel(horn)	1
Solo Eb Horn	1
1st Eb Horn	1
2nd Eb Horn	1
1st Bb Baritone	1
2nd Bb Baritone	1
1st Bb Trombone	1
2nd Bb Trombone	1
Basstrombone	1
Bb Euphonium	2
Eb Bass	2
Bb Bass	2

totaal 25

+ slagwerk (in vroeger tijden overigens 'not done').

'Solo Bb Cornet' wordt ook vaak vervangen door de aanduiding

'1st Bb Cornet'. 'Solo' is ouderwets, te vergelijken met 'soloklarinet' en 'solobugel' hetgeen in oudere werken nog wel eens vermeld staat

- 'Repiano Cornet': 'repiano' komt waarschijnlijk van 'ripieno', een term die gebruikt wordt bij o.a. het 'Concerto Grosso' om de tutti-gedeelten aan te geven (t.o.v. het 'concertino', de solisten). Het Duitse 'Ausfüllsel' en het Franse 'remplissage' zitten waarschijnlijk dichterbij de betekenis in deze context. De 'Repiano Cornet' verleent o.a. hand- en spandiensten door afwisselend de 1st- en de 2nd cornetten te verdubbelen

- 'Bb Flügel' (Flügelhorn), er zit dus één bugel in het orkest

- de 'Eb Horns' zijn de alten uit de 'Sax-familie' en hebben weinig te maken met onze concert-hoorns

- 'bariton' en 'euphonium' worden strikt gescheiden gehouden (hoewel ze natuurlijk wel samenwerken). Het subtiele onderscheid tussen deze instrumenten is in de brassband gecultiveerd waarbij de euphoniums vaak optreden als solo-instrumenten. Merkwaardigerwijs krijgen de baritons ieder een notenbalk, de belangrijke euphoniums delen er samen een.

- de trombones zijn gewone tenortrombones maar dan ouderwets genoteerd als Bb-instrument (transponerend). De basstrombone wordt (als enige!) klinkend genoteerd, naar verluidt was dat vroeger meestal een ingehuurde beroeps-kracht

- slagwerk was vroeger verboden bij de brassband!

('rinkelende bekkens, schallend koper'), in deze losbandige tijd wordt er echter flink op los geslagen.

NB

de gehele partituur, behalve de basstrombone, wordt getransponeerd genoteerd in de G-sleutel. Tenor-hoorns en trombone 1/2 transponeren dus een grote 9 naar beneden toe, de Bb bas zelfs twee octaven + een grote 2, Eb bas een grote tredecime.

4-stemmige tutti

Nog een keer 'Pavane' van Toinot Arbeau, origineel + orkestratie (klinkend):

Voorbeeld 1

1 2

Origineel

E♭ Cornet

1st B♭ Cornet

B♭ Repiano Cornet

2nd B♭ Cornet

3rd B♭ Cornet

B♭ Flügel

1st E♭ Horn

2nd E♭ Horn

3rd E♭ Horn

1st B♭ Baritone

2nd B♭ Baritone

1st B♭ Trombone

2nd B♭ Trombone

C Bass Trombone

B♭ Euphonium

E♭ Bass

B♭ Bass

Toch een ander verhaal dan harmonie en fanfare:

Sopraan	Eb cornet	
	1st cornet	
	repiano cornet	(6)
Alt	2nd cornet	
	3rd cornet	
	flügelhorn	
	1st horn	
	2nd horn	(7)
Tenor	3rd horn	
	1st baritone	
	trombone 1	
	trombone 2	
	1st euphonium	(5)
Bas	2nd baritone	
	basstrombone	
	2nd euphonium	
	Eb bass	
	Bb bass	(7)

- cornet 1 staat tot cornet 2/3 in een zelfde verhouding als b.v. in de fanfare bugel 1 tot 2/3.

'Repiano' steunt dan cornet 1, 'flügel' steunt cornet 2/3. Eb cornet verdubbelt cornet 1

(unisono of geoctaveerd indien mogelijk)

- de hoorns splitsen zich in 1/2 + 3, de eenzame 3 kan gecompenseerd worden door trombone 1

- baritons en euphoniums vormen een gemengde 2-stemmigheid (bariton1/euphonium1 + bariton2/euphonium2) zodat een bariton ook een bas-functie kan hebben. Vat dit niet te dogmatisch op,

in veelstemmige werken blijken het toch allemaal typische tenor-instrumenten (dus tussenstemmen) te zijn. Ook in aantal ontstaat er een balans dank zij de standaard-bezetting. De tenor is wat minder maar heeft dan ook 2 trombones.

5-stemmig tutti

'Rundadinella' van Johann Hermann Schein, origineel + orkestratie (klinkend):

Voorbeeld 2

Origineel

Eb Cornet

1st Bb Cornet

Bb Repiano Cornet

2nd Bb Cornet

3rd Bb Cornet

Bb Flügel

1st Eb Horn

2nd Eb Horn

3rd Eb Horn

1st Bb Baritone

2nd Bb Baritone

1st Bb Trombone

2nd Bb Trombone

C Bass Trombone

Bb Euphonium

Eb Bass

Bb Bass

- de Eb cornet kan even een hogere vlucht nemen. Zoek niet alleen maar naar noten die toevallig een octaaf hoger kunnen maar probeer het in te passen binnen de structuur van de partij

- de hoorns kunnen nu 3-stemmig spelen hetgeen gebruikelijk is in een brassband-partituur. Hun rol, verdubbeling van cornet 2/3 + trombone 1, is een traditionele- en komt overeen met de behandeling van concert-hoorns in de andere typen blaasorkesten

- trombone 2 speelt de bas (met af en toe een aanpassing i.v.m. de laagte). Deze rol staat m.i. ook hier niet vast maar is een keuze

- bariton 1/euphonium 1 spelen ook hier weer de bas met dezelfde aanpassingen als trombone 2

Meer dan 5-stemmig

Een kort 7-stemmig fragment, 'Ecce Quomodo' van J. Handl (1550-1591), origineel + orkestratie (getransponeerd):

Voorbeeld 3

Original

Eb Cornet

1st Bb Cornet

Bb Repiano Cornet

2nd Bb Cornet

3rd Bb Cornet

Bb Flügel

1st Eb Horn

2nd Eb Horn

3rd Eb Horn

1st Bb Baritone

2nd Bb Baritone

1st Bb Trombone

2nd Bb Trombone

C Bass Trombone

Bb Euphonium

Eb Bass

Bb Bass

- de Eb cornet zou eventueel een octaaf hoger kunnen ('het zit er op' zoals dat dan heet) maar dat wordt dan behoorlijk zwaar. De toevoeging '8va ad libitum' behoort tot de mogelijkheden.
- de hoorns verdubbelen nu volledig de cornetten en laten de trombones over aan de tenorhoorns
- de trombones spelen nu 3-stemmig, baritons en euphoniums verdubbelen trombone 1/2 (nog steeds in de vorm van een 'mixed double')
- de gediviseerde 1e cornetten vormen met cornet 2/3 een evenwichts-situatie, net zoals dat het geval was met klarinetten en bugels in de vorige hoofdstukken. Bij deze standaard-bezetting drukt dit evenwicht zich ook uit in de aantallen in die zin dat 4-stemmig 4 x 2 betekent. De repiano-cornet en de flügelhorn zijn nu vrij in hun doen en laten, in dit geval liggen ze vrij hoog in het akkoord om enige ruimte te scheppen voor de hoorns. In andere gevallen speelt de structuur van het akkoord een rol in die zin dat vooral de essentiële tonen verdubbeld worden (b.v. grondtoon, tert, in modernere muziek een bepaalde dissonant). Het kan geen kwaad een en ander nog eens in schema te zetten:

1st cornet, repiano-, 2nd, 3rd cornet, flügel: unisono, in balans

1st cornet, repiano-
2nd, 3rd cornet, flügel: 2-stemmig, in balans

1st cornet,
2nd, repiano,
3rd cornet, flügel: 3-stemmig, in balans

1st cornet (à 2)
1st cornet (à 2)
2nd
3rd cornet 4-stemmig, in balans,
repiano en flügel ad libitum,
flügel opereert meestal lager dan repiano

In bepaalde werken zijn 4-stemmige formaties in de 1e cornetten geen uitzondering:

Philip Sparke 'A London Overture'

Voorbeeld 4

1st Bb Cornet

Ook het diviseren van cornet 2/3 komt nog wel eens voor.

Tot zover de koraalmatige basis, tijd voor het vrije werk. De muziek is nu bron van inspiratie, de instrument-keuze is nu niet meer schematisch maar wordt gesuggereerd door het te orkestreren object (hetgeen overigens een subjectieve suggestie is). We krijgen nu te maken met het feit dat de kleurverschillen kleiner zijn dan in harmonie- en zelfs fanfare-orkest. We missen nu de specifieke klank van het hout, trompetten en trompet-achtige cornetten (de klankcultuur van de cornetten in de brassband is anders, weker van toon, vaak meer vibrato). Er woedt in de blaasmuziek-wereld zelfs een milde onderhuidse strijd met als inzet het gebrek aan kleur-contrast in de brassband t.o.v. met name het harmonie-orkest. Dit is niet het moment om ons in het strijdgewoel te storten maar de kanttekening dat 'kleur' geen fetisjisme mag worden is toch niet misplaatst in een boek over orkestratie. Uiteindelijk wordt het edele strijkkwartet ook niet aan de kant geschoven omdat er zo weinig kleurverschillen zijn (hoewel een cornet niet 'pizzicato' kan spelen, da's waar). Hoe dan ook, de kleinere kleurverschillen zullen uitgebuit moeten worden. Laten we eens zien of het volgende 'object' daar aanleiding toe geeft.

Beethoven, 'Ecossaïse' nr 1 (piano), origineel + orkestratie (getransponeerd):

Voorbeeld 5

p

Original

Eb Cornet

1st Bb Cornet

Bb Repiano Cornet

2nd Bb Cornet

3rd Bb Cornet

Bb Flügel

1st Eb Horn

2nd Eb Horn

3rd Eb Horn

1st Bb Baritone

2nd Bb Baritone

1st Bb Trombone

2nd Bb Trombone

C Bass Trombone

Bb Euphonium

Eb Bass

Bb Bass

f

Orig.

Eb C

1st C

RC

2nd C

3rd C

Fl

1st Hrn

2nd Hrn

3rd Hrn

1st Bar

2nd Bar

1st Trb

2nd Trb

BTrb

Euph

Eb B

Bb B

This page of a musical score contains 17 staves of music. The instruments are listed on the left side of each staff: Orig (Original), Eb C, 1st C, RC, 2nd C, 3rd C, Fl, 1st Hrn, 2nd Hrn, 3rd Hrn, 1st Bar, 2nd Bar, 1st Trb, 2nd Trb, BTrb, Euph, Eb B, and Bb B. The music is written in a key signature of two flats (B-flat and E-flat) and a common time signature (C). The score includes various musical notations such as notes, rests, and slurs. The 1st C, RC, 2nd C, 3rd C, and Fl staves show a melodic line with some rests. The 1st Hrn, 2nd Hrn, and 3rd Hrn staves show a rhythmic pattern of eighth notes. The 1st Bar, 2nd Bar, 1st Trb, and 2nd Trb staves show a rhythmic pattern of quarter notes. The BTrb, Euph, Eb B, and Bb B staves show a rhythmic pattern of quarter notes.

- niet meer en minder dan een gezellige mop met een eenvoudige structuur: A-A-B-B, steeds 8 maten.

Dat betekent vaak dat elk onderdeel van 8 maten kan wisselen van kleur, in dit werkje is deze impuls m.i. alleen halverwege aanwezig

- de hoge Ab in m.8 wordt de 1e cornet bespaard, je moet van goede huize komen wil je dit gaaf spelen in het **P**. Bovendien is dit geen werk voor een toporkest, er is dus een kunstgreep nodig. Ook de octaaf-sprongen vanaf m.18 worden verdeeld (uiteindelijk is dit weer een typisch toetsenstuk, je kunt niet alles laten staan). In deze orkestratie wordt veel gebruik gemaakt van de z.g. 'hoketus'-techniek, het verdelen van een doorlopende beweging over verschillende stemmen. Dat levert weliswaar geen kleurverschillen op maar wel een ruimtelijke werking die hetzelfde gunstige effect heeft.

Claude Debussy: 'Clair de lune', origineel + orkestratie (getransponeerd):

Andante très expressif

Voorbeeld 6

Origneel *pp*

Eb Cornet

1st Bb Cornet Solo *pp*

Bb Repiano Cornet *pp*

2nd Bb Cornet

3rd Bb Cornet

Bb Flügel *pp*

1st Eb Horn

2nd Eb Horn

3rd Eb Horn

1st Bb Baritone

2nd Bb Baritone

1st Bb Trombone

2nd Bb Trombone

C Bass Trombone

Bb Euphonium

Eb Bass

Bb Bass

Orig.
 Eb C
 1st C
 RC
 2nd C
 3rd C
 Fl
 1st Hrn
 2nd Hrn
 3rd Hrn
 1st Bar
 2nd Bar
 1st Trb
 2nd Trb
 BTrb
 Euph
 Eb B
 Bb B

Musical score for page 79, featuring multiple staves for various instruments including woodwinds, brass, and strings. The score includes dynamic markings like *pp* and performance instructions like (Solo) and Tutti.

Orig.

Eb C
Solo Tutti Solo Tutti

1st C

RC

2nd C

3rd C

Fl

1st Hrn

2nd Hrn

3rd Hrn

1st Bar

2nd Bar

1st Trb

2nd Trb

BTrb

Euph

Eb B

Bb B

Hier kunnen ze goed in zijn als ze willen, **PP**, soepel als een kamermuziek-ensemble. Door toevoegingen als 'Solo' (of 'One') en in andere gevallen 'Two' en 'Three' (1e cornetten) kan de balans in de cornetten gecontroleerd worden ('repiano' en 'flügel' zijn immers enkelvoudig bezet).

- m.1/8 laat een eenzijdig beeld zien maar de structuur (4 x 2 maten) biedt toch de gelegenheid kleur-schakeringen aan te brengen

- m.9/12, 2-stemmig spel in de bassen. Komt wat minder voor maar het klinkt magnifiek

- de trombone-partij is niet opwindend maar het stuk is nog niet af...

Tot nu toe is het nog niet ter sprake gekomen maar de aanduiding van dynamiek en speelmanier is van essentieel belang. Met name 'los', legato, staccato etc. dient zorgvuldig aangegeven te worden. Voor de niet-blazers: zonder bogen spelen blazers 'los', de noten onafhankelijk van elkaar neergezet (weliswaar met aandacht voor de aangegeven lengte). Met name pianisten/organisten moeten hier aan wennen omdat het bij deze instrumenten minder nauw luistert. Legato-bogen (indien relevant) bieden ook de gelegenheid de structuur van een frase aan te geven.

Serge Prokofiev (1891-1953), 'March' (from 'Love For Three Oranges'), origineel + orkestratie:

Tempo di marcia

Voorbeeld 7

The musical score is for a marching band piece in 4/4 time, marked 'Tempo di marcia'. It features the following parts:

- Origineel:** Original score, consisting of a grand staff with treble and bass clefs.
- Eb Cornet:** Part with dynamics *mf* and *p*.
- 1st Bb Cornet**
- Bb Repiano Cornet**
- 2nd Bb Cornet**
- 3rd Bb Cornet**
- Bb Flügel**
- 1st Eb Horn**
- 2nd Eb Horn**
- 3rd Eb Horn**
- 1st Bb Baritone**
- 2nd Bb Baritone**
- 1st Bb Trombone**
- 2nd Bb Trombone**
- C Bass Trombone**
- Bb Euphonium**
- Eb Bass**
- Bb Bass**
- Kleine trommel:** Small drum part.

The score is written in 4/4 time and includes various musical notations such as rests, notes, and dynamic markings.

Orig.

mf

Eb C

1st C

RC

2nd C

3rd C

Fl

1st Hrn

2nd Hrn

3rd Hrn

1st Bar

2nd Bar

1st Trb

2nd Trb

BTrb

Euph

Eb B

Bb B

Bekkenpaar

- ondanks de bescheiden dynamiek toch grotendeels tutti hetgeen ingegeven wordt door de aard van de muziek. Uiteraard is dit maar een fragment, het vervolg van dit werk bevat fragmenten die meer uitgedunde orkestratie suggereren
- de 1e cornetten hebben rust tijdens het beginsignaal zodat de inzet van het eigenlijke thema beter gearticuleerd wordt
- in m.9/10 spelen de hoorns unisono waardoor ze a.h.w. gaan functioneren als een 4e cornet-groep

Arrangeren

Net als voor de andere typen blaasorkesten zijn voor brassband veel symfonische werken gearrangeerd waarbij gerust opgemerkt mag worden dat de brassband daar het minst voor geschikt is. Wat in onze blaasmuziek-praktijk echter veel voorkomt is de weg van brassband naar fanfare. Bepaald brassband-repertoire geniet een zekere populariteit (niet in de laatste plaats vanwege het spectaculaire karakter) zodat in de fanfare-wereld zich nog wel eens het verlangen opdringt een bepaald werk te kunnen uitvoeren. Daarnaast speelt natuurlijk ook weer het commerciële aspect een rol. Een en ander is zeker aanleiding om, net als in het vorige hoofdstuk, een vergelijkend warenonderzoek te verrichten. De beide orkesten naast elkaar:

brassband

Eb Cornet

1st Bb Cornet

Ripiano Cornet

2nd Bb Cornet

3rd Bb Cornet

Bb Flügel(horn)

1st Eb Horn

2nd Eb Horn

3rd Eb Horn

1st Bb Baritone

2nd Bb Baritone

1st Bb Trombone

2nd Bb Trombone

Basstrombone

Bb Euphonium

Eb Bass

Bb Bass

fanfare

Sopraan saxofoon

Alt saxofoon

Tenor saxofoon

Bariton saxofoon

Eb Cornet

Bugel 1

Bugel 2

Bugel 3

Trompet/Cornet 1

Trompet/Cornet 2

Trompet/Cornet 3

Hoorn 1

Hoorn 2

Hoorn 3

Bariton

Trombone 1

Trombone 2

Trombone 3

Euphonium

Eb Bas

Bb Bas

Een omgekeerde situatie dan bij harmonie-fanfaren (in plaats van te kleine schoenen zit je nou met te grote). In feite moet voor het volgende een oplossing gevonden worden:

	Sopraan saxofoon
	Alt saxofoon
	Tenor saxofoon
	Bariton saxofoon
Eb cornet	Eb Cornet
	Bugel 1
	Bugel 2
	Bugel 3
Solo Bb Cornet	Trompet/cornet 1
Ripiano Cornet	
2nd Bb Cornet	Trompet/Cornet 2
3rd Bb Cornet	Trompet/Cornet 3
Bb Flügel(horn)	

De cornet-partijen van de brassband kunnen dus uitgestrooid worden over drie groepen, welnu, dat is te doen. De althoorn-partijen kunnen daarentegen lang niet altijd op concert-hoorn. Althoorns kunnen qua bewegelijkheid gezien worden als wat zwaardere bugels hetgeen betekent dat ze dingen kunnen waar een fatsoenlijke hoornist van verschiet. De arrangeur kan dus niet klakkeloos van (alt)hoorn naar (concert) hoorn overschrijven. Dit geldt in zekere mate ook voor de cornet-partijen van de brassband die veelal gecomponeerd zijn vanuit een andere traditie dan 'onze' bugel- en trompet-partijen. Het zal duidelijk zijn dat de saxofoons vaak uitkomst moeten bieden, met name sopraan- en alt saxofoon hebben het dan ook vaak druk in dergelijke arrangementen en het is ze gegund.

Een beknopt voorbeeld uit eigen bakkerij, in eerste instantie gecomponeerd voor brassband, in tweede instantie gearrangeerd voor fanfare, beide versies zijn veel gespeeld in binnen- en buitenland.

Een tweetal fragmenten:

Fragment 1 Kees Schoonenbeek - 'Summer Fantasy'

Allegro

Brassband

Voorbeeld 8a

The musical score is arranged in a system of staves. The top section includes parts for Eb Cornet, 1st Bb Cornet, Bb Repiano Cornet, 2nd Bb Cornet, 3rd Bb Cornet, and Bb Flügel. The middle section includes parts for 1st Eb Horn, 2nd Eb Horn, and 3rd Eb Horn. The lower middle section includes parts for 1st Bb Baritone, 2nd Bb Baritone, 1st Bb Trombone, 2nd Bb Trombone, and C Bass Trombone. The bottom section includes parts for Bb Euphonium, Eb Bass, Bb Bass, Pauken, Kleine Trom, and Grote Trom. The score is written in 4/4 time and includes dynamic markings such as *f* and *mf*.

Allegro

Fanfare

Bb SopraanSax

Eb AltSax

Bb TenorSax

Eb BaritonSax

Eb Cornet

Bb Bugel 1

Bb Bugel 2

Bb Bugel 3

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

Bb Bariton

Bb Euphonium

Eb Bas

Bb Bas

Pauken

Kleine Trom

Grote Trom

Fragment 2 idem

Andante cantabile

Brassband

Voorbeeld 8b

The musical score is arranged in 18 staves, each representing a different instrument in the brass band. The instruments listed on the left are: Eb Cornet, 1st Bb Cornet, Bb Repiano Cornet, 2nd Bb Cornet, 3rd Bb Cornet, Bb Flügel, 1st Eb Horn, 2nd Eb Horn, 3rd Eb Horn, 1st Bb Baritone, 2nd Bb Baritone, 1st Bb Trombone, 2nd Bb Trombone, C Bass Trombone, Bb Euphonium, Eb Bass, Bb Bass, and Pauken. The music is written in 4/4 time and includes various dynamic markings: *mp* (mezzo-piano), *p* (piano), *mf* (mezzo-forte), and *pp* (pianissimo). A 'Solo' instruction is placed above the Bb Euphonium staff. The score shows melodic lines for the Baritone and Euphonium parts, and rhythmic patterns for the Bass and Drum parts.

Andante cantabile

Fanfare

Bb SopraanSax

Eb AltSax *mp* *p*

Bb TenorSax

Eb BaritonSax

Eb Cornet

Bb Bugel 1

Bb Bugel 2

Bb Bugel 3

Bb Trompet 1

Bb Trompet 2

Bb Trompet 3

F Hoorn 1

F Hoorn 2

C Trombone 1

C Trombone 2

C Trombone 3

Bb Bariton

Bb Euphonium *Solo* *mf*

Eb Bas

Bb Bas

Pauken *p* *pp*

Blaasinstrumenten

Van elk instrument volgt eerst de mogelijke ambitus (bereik), het domein van de 'profs'.

Daarna 'safe', meer het domein van de amateur, zij het bij benadering.

NB! *Schrijver dezes is zich zeer wel bewust van het feit dat in de solistenwereld de vermelde omvangen ruimschoots overschreden kunnen worden maar acht dat nu niet relevant.*

Bariton - Bb Bariton

Eng. Baritone, B flat

Fr. Bugle Basse, Basse à Pistons, Si bémol

Dts Tenorhorn, Baritonhorn, B (in het Duits is B = Bb)

Ital. Flicorno Basso, Si bemolle

- Saxhoorn, de tenor van de Sax-familie
- lichter van klank dan euphonium, nauwere boring
- beweeglijk
- ronde, goed mengende toon, niet dominant
- tenorlijnen (vaak verdubbeling van 1e- en/of 2e trombone)

G-sleutel notatie

Ambitus klinkend

safe

pedaaltonen

Ambitus getransponeerd

Bastuba - Bb Bas

Eng. Bass(tuba), B flat

Fr. Tuba Basse, Si bémol

Dts Bastuba, B

Ital. Tuba Bassa, Flicorno Basso Grave, Si bemolle

- Saxhoorn, de (contra)bas van de Sax-familie
- beweeglijk, grote sprongen goed mogelijk
- ronde, goed mengende toon, niet dominant
- baslijnen, vaak gesteund door 3e (bas-) trombone
- "adembenemend" instrument, niet teveel lange tonen
- in het lage gebied goede controle over piano en forte, in het hoge gebied voornamelijk **F**

G-sleutel notatie

Ambitus klinkend

safe

pedaaltoon

Ambitus getransponeerd

Bastuba - C Bas

Eng. C Bass(tuba)

Fr. Tuba Basse, Ut

Dts Basstuba, C

Ital. Tuba Bassa, Flicorno Basso Grave, Do

- Saxhoorn
- beweegelijk, grote sprongen goed mogelijk
- ronde, goed mengende toon, niet dominant
- baslijnen, vaak gesteund door 3e (bas-) trombone
- 'adembenemend' instrument, niet te veel lange tonen
- in het lage gebied goede controle over P + F,
in het hoge - voornamelijk F
- komt in de Nederlandse blaasorkesten weinig voor

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

safe

pedaaltoon

Bastuba - Eb Bas

Eng. Bass(tuba), E flat

Fr. Tuba Basse, Mi bémol

Dts Basstuba, Es

Ital. Tuba Bassa, Flicorno Basso Grave, Mi bemolle

- Saxhoorn
- beweegelijk, grote sprongen goed mogelijk
- ronde, goed mengende toon, niet dominant
- baslijnen, vaak gesteund door 3e (bas-) trombone
- 'adembenemend' instrument, niet te veel lange tonen
- in het lage gebied goede controle over **P + F**,
in het hoge - voornamelijk **F**

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

safe

G-sleutelnotatie

pedaaltoon

Bastuba - F Bas

Eng. Bass(tuba), F

Fr. Tuba Basse, Fa

Dts Basstuba, F

Ital. Tuba Bassa, Flicorno Basso Grave, Fa

- Saxhoorn
- beweegelijk, grote sprongen goed mogelijk
- ronde, goed mengende toon, niet dominant
- baslijnen, vaak gesteund door 3e (bas-) trombone
- 'adembenemend' instrument, niet te veel lange tonen
- in het lage gebied goede controle over P + F,
in het hoge - voornamelijk F
- komt in de nederlandse blaasorkesten weinig voor

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

safe

pedaaltoon

Blokfluit - Altblokfluit

Eng. Treble Recorder

Fr. Flûte Douce Alto

Dts Altblockflöte

Ital. Flauto Dolce Alto

In F maar niet getransponeerd

Ambitus klinkend

Blokfluit - Basblokfluit

Eng. Bass Recorder

Fr. Flûte Douce Basse

Dts Basblockflöte

Ital. Flauto Dolce Basso

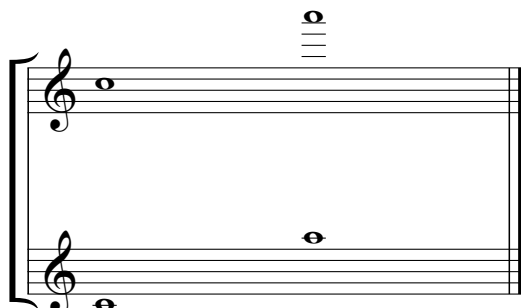
In F maar niet getransponeerd

Ambitus klinkend

Blokfluit - Sopraanblokfluit

Eng. Descant Recorder
Fr. Flûte Douce Soprano
Dts Sopranblockflöte
Ital. Flauto Dolce Soprano

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Blokfluit - Tenorblokfluit

Eng. Tenor Recorder
Fr. Flûte Douce Ténor
Dts Tenorblockflöte
Ital. Flauto Dolce Tenore

Ambitus klinkend

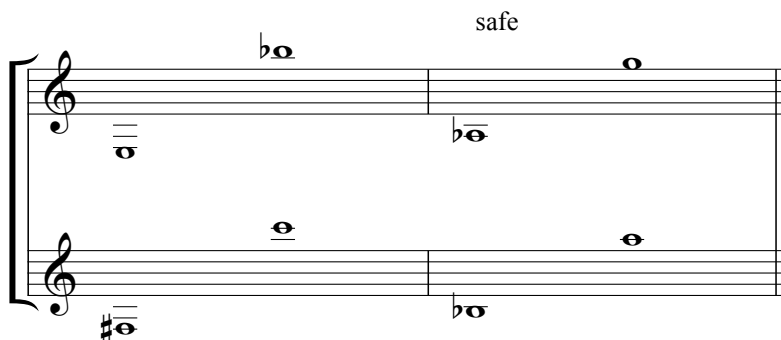

Bugel - Bb Bugel

Eng. Flügelhorn, B flat
Fr. Contralto Bugle, Si bémol
Dts Flügelhorn, B
Ital. Flicorno, Si bemolle

- Saxhoorn
- beweegelijk, de 'klarinet' van de fanfare
(gebruikelijke arrangeerlijn: hoge strijkers symfonie orkest - klarinetten harmonie - bugels fanfare)
- ronde weke goed mengende toon, aan de grenzen van de omvang kwetsbaar
- eventueel met mute

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Cornet - Bb Cornet

Eng. Cornet, B flat

Fr. Cornet, Si bémol

Dts Kornett, B

Ital. Cornettino, Si bemolle

- afgeleid van de posthoorn (Frankrijk ca 1825)
- bewegelijker dan trompet
- wekere toon dan trompet vooral in de brassband-kultuur. In harmonie en fanfare komt de klank steeds dichterbij de trompet.
- inzetten aan de grenzen van de omvang kunnen problemen opleveren
- eventueel met mute

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two staves of musical notation for a Bb Cornet. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', shows the sounding range with a treble clef and a key signature of one flat (Bb). The notes are Bb2, Bb3, Bb4, and Bb5. The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', shows the transposed range with a treble clef and a key signature of two sharps (D major). The notes are D4, D5, D6, and D7. A 'Safe' range is indicated between the two staves, corresponding to the sounding range of Bb3 to Bb4. The word 'Safe' is written above the top staff in this range.

Cornet - Eb Cornet

Eng. Eb Cornet

Fr. Cornet, Mi bémol

Dts Es Kornett

Ital. Cornettino, Mi bemolle

- afgeleid van Bb cornet, 'bovenkant' brassband, steeds meer gebruikt in de fanfare i.p.v. Eb bugel.
- moeilijker bespeelbaar dan Bb cornet, in de hoogte kwetsbaar. Indien mogelijk bovenoctaaf van trompet 1/cornet 1, anders unisono
- brillante klank
- eventueel met mute

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two staves of musical notation for an Eb Cornet. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', shows the sounding range with a treble clef and a key signature of three flats (Eb). The notes are Eb2, Eb3, Eb4, and Eb5. The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', shows the transposed range with a treble clef and a key signature of two sharps (D major). The notes are D4, D5, D6, and D7. A 'Safe' range is indicated between the two staves, corresponding to the sounding range of Eb3 to Eb4. The word 'Safe' is written above the top staff in this range.

Euphonium - Bb Euphonium

Eng. Euphonium, B flat

Fr. Euphonium, si bémol

Dts Euphonium, B

Ital. Eufonio bombardarda, si bemolle

- Saxhoorn, de eigenlijke tenor van de Sax-familie
- voller van klank dan bariton (wijdere boring)
- beweeglijk
- ronde, goed mengende toon, niet dominant
- tenorlijnen (vaak verdubbeling van 1e- en 2e trombone)
- solo-partijen
- soms een 4e ventiel waardoor de omvang een reine kwart naar beneden uitgebreid wordt

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

G-sleutelnotatie

safe

pedaaltonen

The image shows two musical staves. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', is in bass clef and shows the natural range of the instrument. It features notes for Bb (pedaaltonen), Bb (safe), Bb (safe), and a series of notes from Bb to Bb (pedaaltonen). The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', is in bass clef and shows the transposed range. It features notes for Bb (pedaaltonen), Bb (safe), Bb (safe), and a series of notes from Bb to Bb (pedaaltonen). The label 'G-sleutelnotatie' is positioned above the top staff.

Fagot

Eng. Bassoon

Fr. Basson

Dts Fagott

Ital. Fagotto

- bas van de houten blaas-instrumenten. Het laagste octaaf is geschikt voor forte-spel, het midden-octaaf is weker van klank (bariton-register) en daardoor geschikt voor expressieve lijnen. Dit geldt ook voor het boven-octaaf (tenor-register) hoewel de klank dan kwetsbaar wordt.
- vaak afwezig in kleinere harmonie-orkesten
- vermijd trillers beneden F (groot octaaf), verder op alle Db, Eb, Gb en A'
- hoge partijen worden vaak in de tenor-sleutel genoteerd

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

safe

The image shows two musical staves. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', is in bass clef and shows the natural range of the instrument. It features notes for Bb (safe) and Bb (safe). The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', is in bass clef and shows the transposed range. It features notes for Bb (safe) and Bb (safe). The label 'safe' is positioned above the top staff.

Fagot - Contrafagot

Eng. Contrabassoon

Fr. Contrebasson

Dts Kontrafagott

Ital. Contrafagotto

- de '16V' * t.o.v. de fagot (onderoctaaf). Zet vooral de eigenschappen van het onderoctaaf van de fagot voort. Komt alleen voor in de grote harmonie-orkesten.

* Term uit de orgelwereld. Een register dat een octaaf lager klinkt dan het genoteerde, te vergelijken met de contrabas

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two musical staves for the Contrabassoon. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', shows the sounding range with notes on the bass clef staff. The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', shows the transposed range with notes on the bass clef staff. The word 'safe' is written above the top staff.

Fluit

Eng. Flute

Fr. Flûte

Dts Flöte

Ital. Flauto

- de twee toptonen (B-C) zijn moeilijk te realiseren, eventueel alleen als eind van een stijgende passage (FF)
- het beneden-octaaf is warm en rijk van klank maar kwetsbaar en snel overspeeld
- vanaf A'' een heldere krachtige toon
- toonladders en arpeggio's zijn 'op het lijf geschreven' evenals legato en staccato (het laatste wordt moeilijker in het lage octaaf) dus geschikt voor beweeglijke lijnen.
- trillers op C' en C#' zijn onmogelijk evenals vanaf G''''

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two musical staves for the Flute. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', shows the sounding range with notes on the treble clef staff. The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', shows the transposed range with notes on the treble clef staff. The word 'safe' is written above the top staff.

Fluit - Altfluit

Eng. Bass Flute

Fr. Flûte Alto

Dts. Altflöte

Ital. Flautone

- zet in feite de eigenschappen van het lage octaaf van de fluit voort

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The diagram shows two staves. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', has a treble clef and a key signature of one flat. It contains two notes: a whole note on the second line (Bb) and a whole note on the second space (C). Above the staff, there are three sets of three horizontal lines representing fingerings: the first is above the Bb note, the second is above the C note, and the third is above a note on the second space. The word 'safe' is written above the C note. The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', has a treble clef and a key signature of one flat. It contains two notes: a whole note on the first space (Bb) and a whole note on the first line (Ab). Above this staff, there are three sets of three horizontal lines representing fingerings: the first is above the Bb note, the second is above the Ab note, and the third is above a note on the first space.

Hobo

Eng. Oboe

Fr. Hautbois

Dts. Oboe

Ital. Oboe

- dubbelriet
- indringend, enigszins nasaal van klank
- vanaf C''' wordt de toon dun, dat gebied alleen gebruiken voor "uitschieters"
- minder geschikt voor 'vulling', mengt minder goed
- zeer geschikt voor solo's (D' - A'' is daarvoor het beste gebied), "pastoraal" karakter
- lage noten alleen vanaf MF
- staccato, melodisch/repeterend, goed uitvoerbaar
- geen trillers boven D''', C#'' vermijden
- las veel rusten in, adempauzes zijn onontbeerlijk

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The diagram shows two staves. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', has a treble clef and a key signature of one flat. It contains two notes: a whole note on the first space (Bb) and a whole note on the first line (Ab). Above the staff, there are three sets of three horizontal lines representing fingerings: the first is above the Bb note, the second is above the Ab note, and the third is above a note on the first space. The word 'safe' is written above the Ab note. The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', has a treble clef and a key signature of one flat. It contains two notes: a whole note on the first space (Bb) and a whole note on the first line (Ab).

Hobo - Althobo (Engelse hoorn)

Eng. Cor Anglais, English horn

Fr. Cor Anglais

Dts. Alt Oboe

Ital. Corno Inglese

- zet in feite de eigenschappen van het lage octaaf van de hobo voort, typisch voor karakteristieke solo's

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two musical staves. The top staff is labeled 'Ambitus klinkend' and shows a treble clef with a key signature of one flat (Bb). It contains three notes: G4 (first line), Bb4 (second space), and G5 (first space). The bottom staff is labeled 'Ambitus getransponeerd' and shows a treble clef with a key signature of one flat. It contains three notes: G3 (first line), Bb3 (second space), and G4 (first space). A bracket above the top staff indicates a 'safe' range from G4 to G5.

Hoorn - Eb Hoorn, Althoorn

Eng. Altohorn, E flat

Fr. Bugle Alto, mi bémol

Dts. Althorn, Es

Ital. Flicorno Tenore, mi bemolle

- saxhoorn
- behoort tot de standaard-bezetting van de brassband
- heeft in feite weinig te maken met de waldhoorn (F hoorn) maar krijgt in orkestraties vaak wel die functie (bij arrangementen van brassband naar fanfare kunnen de althoorn-partijen niet vanzelfsprekend naar de waldhoorns, de partijen zijn vaak onspeelbaar voor de laatsten)
- qua bewegelijkheid dezelfde mogelijkheden als de andere saxhoorns
- de klank is enigzins nasaal, mengt wat minder gemakkelijk, gaat b.v. goed samen met de trombones
- ev.entueel met mute

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two musical staves. The top staff is labeled 'Ambitus klinkend' and shows a bass clef with a key signature of one flat (Bb). It contains three notes: G2 (second line), Bb2 (second space), and G3 (third line). The bottom staff is labeled 'Ambitus getransponeerd' and shows a treble clef with a key signature of one flat. It contains three notes: G1 (first line), Bb1 (second space), and G2 (first space). A bracket above the top staff indicates a 'safe' range from G2 to G3.

Hoorn - F (Bb) Hoorn

Eng. Horn, French Horn, F

Fr. Cor, Fa

Dts Horn, F

Ital. Corno, Fa

- qua klank 'link' tussen hout en koper, rond, zeer goed mengend, combineert goed met beide groepen
- expressief, geschikt voor (niet al te lange) soli, f-A' is het meest expressief
- werkelijk klank altijd een reine kwint lager dan genoteerd, de regel dat in de F-sleutel de klank een reine kwart hoger is kan als vervallen beschouwd worden
- geen P-passages boven A' en beneden C
- hoornpartijen noteren met eventuele vaste voortekens (was vroeger niet gebruikelijk)
- '+' boven de noot betekent 'brassy', een dramatisch F-effekt, 'o' heft dit weer op
- trillers zijn mogelijk maar zeer afhankelijk van de speler, repeterende noten zijn meer instrument-eigen, glissandi via de boventonen-reeks, lange tonen zijn moeilijk maar vormen wel een traditie in het hoorn-repertoire
- eventueel met mute

pedaaltonen _____, kwetsbaar safe kwetsbaar _____

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Klarinet - A Klarinet

Eng. Clarinet, A

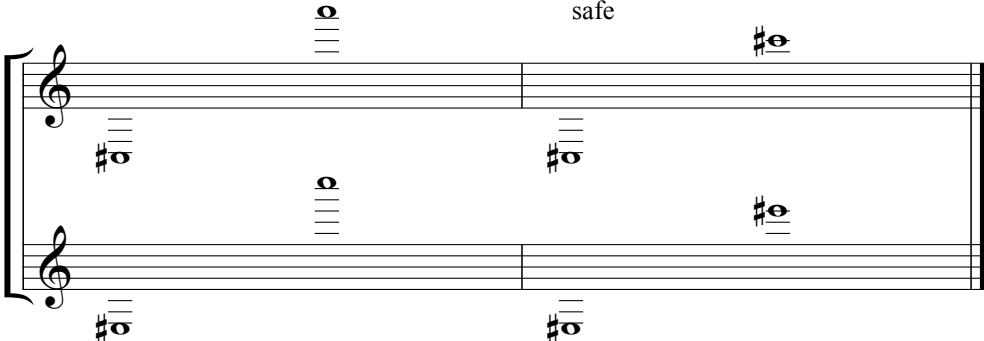
Fr. Clarinette, la

Dts Klarinette, A

Ital. Clarinetto, la

- wat ronder van klank dan de Bb klarinet
- onderoctaaf zeer warm van klank (chalumeau-register)
- boven-octaaf briljant/doordringend van klank
- toonladders en arpeggio's zeer instrument-eigen, legato en staccato idem

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Klarinet - Bb Klarinet

Eng. Clarinet, B flat

Fr. Clarinette, Si bémol

Dts Klarinette, B

Ital. Clarinetto, Si bemolle

- onderoctaaf zeer warm van klank (chalumeau-register)
- boven-octaaf briljant/doordringend van klank
- toonladders en arpeggio's zeer instrument-eigen, legato en staccato idem

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Klarinet - Bb Bas klarinet

Eng. Bass Clarinet, B flat

Fr. Clarinette Basse, Si bémol

Dts Bassklarinette, B

Ital. Clarinetto Basso, Si bemolle

- de 'cello' van de klarinet-familie
- in principe dezelfde technische mogelijkheden als de Bb klarinet
- passage-werk in het onderoctaaf kan qua helderheid teruglopen, bepaalde 'trekjes' in dat gebied kunnen daarentegen effectief zijn
- FF kan geforceerd klinken, het dynamisch middengebied is het meest instrument-eigen

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Klarinet - Bb Contrabas-klarinet

Eng. Double Bass Clarinet, B flat

Fr. Clarinette Contrebasse, Si bémol

Dts Kontrabassklarinetten, B

Ital. Clarinetto Contrabasso, Si bemolle

- de 'contrabas' van de klarinet-familie
- alleen als onderdeel van een uitgebreide bezetting, verder in 'choirs'

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The diagram shows two staves. The top staff is in bass clef and contains notes G^{vb} (with a flat and 'vb' superscript), G^{vb} (with a flat and 'vb' superscript), and a note labeled 'safe'. The bottom staff is in treble clef and contains notes G^{vb} (with a flat and 'vb' superscript), G^{vb} (with a flat and 'vb' superscript), and a note labeled 'safe'. The notes are connected by lines, indicating the transposition of the instrument's range.

Klarinet - Eb Klarinet

Eng. Clarinet, E flat

Fr. Clarinette, mi bémol

Dts Klarinette, Es

Ital. Clarinetto, mi bemolle

- met Bb klarinet 1 eenzelfde relatie als Bb cornet 1 en Eb cornet, indien mogelijk het bovenoctaaf, anders unisono
- in principe dezelfde technische mogelijkheden als de Bb klarinet maar het kleinere mondstuk en de kleinere verhoudingen bemoeilijken de speelbaarheid
- minder warm van klank, vooral gebruiken voor extra brille

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The diagram shows two staves. The top staff is in treble clef and contains notes B^b (with a flat and 'b' superscript), B^b (with a flat and 'b' superscript), and a note labeled 'safe'. The bottom staff is in treble clef and contains notes B^b (with a flat and 'b' superscript), B^b (with a flat and 'b' superscript), and a note labeled 'safe'. The notes are connected by lines, indicating the transposition of the instrument's range.

Klarinet - Eb Altklarinet

Eng. Alto Clarinet, E flat

Fr. Clarinette Alto, Mi bémol

Dts Altklarinette, Es

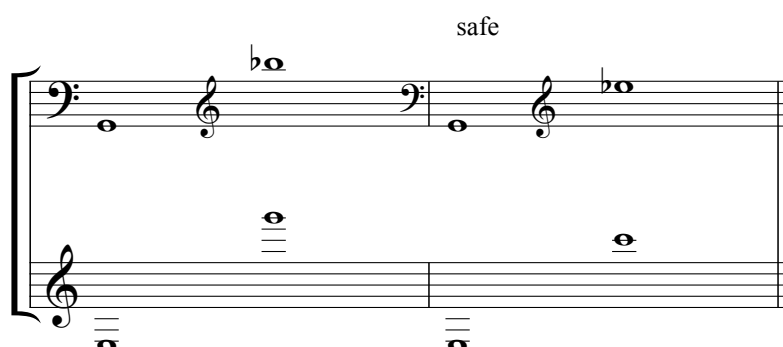
Ital. Clarinetto Alto, Mi bemolle

- laagste register is donker, vol, middenregister is warm, week, hoogste register is melancholiek

- heeft meestal geen eigen partij maar steunt basklarinet, 3e klarinet, altsaxofoon

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Klarinet - Eb Contralto klarinet

Eng. Contralto Clarinet, E flat

Fr. Clarinette Contralto, Mi bémol

Dts Kontraltoklarinette, Es

Ital. Clarinetto Contralto, Mi bemolle

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Piccolo

Eng. Piccolo
Fr. Petite Flûte
Dts Kleine Flöte
Ital. Flauto Piccolo

- vergelijkbare functie als Eb cornet en Eb klarinet maar opereert vaak zelfstandiger, zeer geschikt voor bepaalde soli, fluit-piccolo in octaven is moeilijk zuiver te krijgen
- het bovenoctaaf is doordringend van klank en daardoor het meest geschikt in tutti
- het benedenoctaaf is week van klank en kan beter aan de fluit worden overgelaten
- wordt meestal gespeeld door de 2e fluitist, wisseling van instrument kan binnen enkele seconden

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two staves of musical notation for the Piccolo. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', shows two notes: a whole note G^{va} (G above the staff) and a whole note E^{va} (E above the staff). The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', shows two notes: a whole note B^{va} (B above the staff) and a whole note G^{va} (G above the staff). The notes are positioned on a grand staff with a treble clef on the top staff and a bass clef on the bottom staff.

Saxofoon - Bb Bas saxofoon

Eng. Bass Saxophone. B flat
Fr. Saxophone Basse, Si bémol
Dts Basssaxophon, B
Ital. Sassofone Basso, Si bemolle

- in onbruik geraakt onderdeel van het fanfare-orkest, komt wel voor in saxofoon-ensembles
- grote bewegelijkheid, ook op dynamisch gebied, te vergelijken met klarinet
- warme, goed mengende klank maar ook agressief indien gewenst, legato-staccato goed uitvoerbaar, staccato niet al te snel
- bij arrangementen geschikte vervanger voor fagot

De huidige fanfare-bezetting bevat het saxofoon-kwartet, sopraan-alt-tenor-bariton, eventueel meervoudig bezet. Het zou beslist een verrijking van de klank betekenen indien de onderkant versterkt zou worden met een bas saxofoon.

Bij eventuele speciale composities/arrangementen/orkestraties zou dit beslist een punt van overweging kunnen zijn

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two staves of musical notation for the Bb Bass Saxophone. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', shows two notes: a whole note B^{va} (B above the staff) and a whole note G^{va} (G above the staff). The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', shows two notes: a whole note B^{va} (B above the staff) and a whole note G^{va} (G above the staff). The notes are positioned on a grand staff with a bass clef on the top staff and a treble clef on the bottom staff.

Saxofoon - Bb Sopraan saxofoon

Eng. Soprano Saxophone, B flat

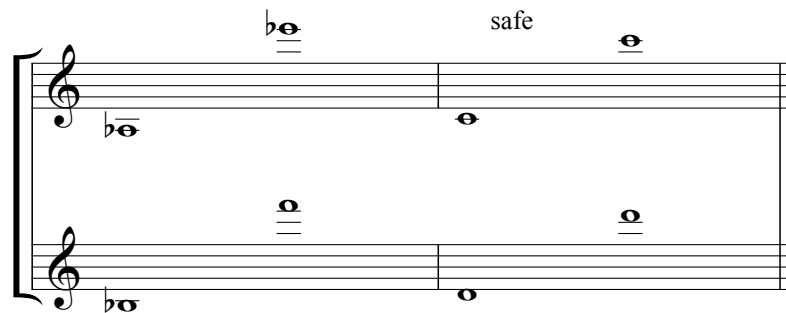
Fr. Saxophone Soprano, Si bémol

Dts. Sopransaxophon, B

Ital. Sassofone Soprano, Si bemolle

- grote bewegelijkheid, ook op dynamisch gebied, te vergelijken met klarinet
- warme, goed mengende klank maar ook agressief indien gewenst, legato-staccato goed uitvoerbaar, staccato niet al te snel
- bij arrangementen geschikte vervanger voor hobo, Eb cornet
- beginnende saxofonisten hebben veel problemen met de zuiverheid

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Saxofoon - Bb Tenor saxofoon

Eng. Tenor Saxophone, B flat

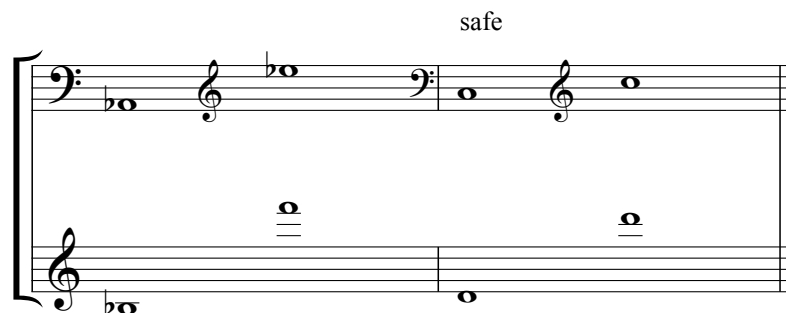
Fr. Saxophone Ténor, Si bémol

Dts. Tenorsaxophon, B

Ital. Sassofone Tenore, Si bemolle

- grote bewegelijkheid, ook op dynamisch gebied, te vergelijken met klarinet
- warme, goed mengende klank maar ook agressief indien gewenst, legato-staccato goed uitvoerbaar, staccato niet al te snel
- bij arrangementen geschikte vervanger voor hoorn, fagot

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Saxofoon - Eb Altsaxofoon

Eng. Alto Saxophone, E flat

Fr. Saxophone Alto, Mi bémol

Dts. Altsaxophon, Es

Ital. Sassofone Alto, Mi bemolle

- grote bewegelijkheid, ook op dynamisch gebied, te vergelijken met klarinet
- warme, goed mengende klank maar ook agressief indien gewenst, legato-staccato goed uitvoerbaar, staccato niet al te snel
- bij arrangementen geschikte vervanger voor hobo, hoorn

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two musical staves. The top staff is labeled 'Ambitus klinkend' (sounding range) and features a treble clef with a key signature of one flat (Bb). It contains two whole notes: Bb3 and Bb4. The bottom staff is labeled 'Ambitus getransponeerd' (transposed range) and features a bass clef with a key signature of one flat (Bb). It contains two whole notes: Bb2 and Bb3. A bracket on the right side of the staves indicates the interval between the sounding and transposed notes. The word 'safe' is written above the top staff.

Saxofoon - Eb bariton saxofoon

Eng. Baritone Saxophone, E flat

Fr. Saxophone Baryton, mi bémol

Dts. Baritonsaxophon, Es

Ital. Sassofone Baritono, mi bemolle

- grote bewegelijkheid, ook op dynamisch gebied, te vergelijken met klarinet
- warme, goed mengende klank maar ook agressief indien gewenst, legato-staccato goed uitvoerbaar, staccato niet al te snel
- heeft in feite de basfunctie overgenomen van de bas saxofoon
- bij arrangementen geschikte vervanger voor fagot

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two musical staves. The top staff is labeled 'Ambitus klinkend' (sounding range) and features a bass clef with a key signature of one flat (Bb). It contains three notes: Bb2, Bb3, and Bb4. The bottom staff is labeled 'Ambitus getransponeerd' (transposed range) and features a treble clef with a key signature of one flat (Bb). It contains three notes: Bb3, Bb4, and Bb5. A bracket on the right side of the staves indicates the interval between the sounding and transposed notes.

Saxofoon - Eb Sopranino saxofoon

Eng. Sopranino Saxophone, E flat

Fr. Saxophone Sopranino, mi bémol

Dts Sopraninosaxophon, Es

Ital. Sassofono Sopranino, mi bemolle

- komt voornamelijk voor in saxofoon-ensembles
- qua functie te vergelijken met Eb cornet, Eb klarinet

De huidige fanfare-bezetting bevat het saxofoon-kwartet, sopraan-alt-tenor-bariton, eventueel meervoudig bezet. Het zou beslist een verrijking van de klank betekenen indien de bovenkant versterkt zou worden met een sopranino saxofoon.

Bij eventuele speciale composities/arrangementen/orkestraties zou dit beslist een punt van overweging kunnen zijn

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

The image shows two staves of musical notation. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', is in treble clef and shows two whole notes: one with a flat sign and a double underline (Bb3) and one with a double underline (Bb4). The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', is in bass clef and shows two whole notes: one with a double underline (Bb2) and one with a double underline (Bb3). Above the top staff, the word 'safe' is written between two notes with double underlines: Bb3 and Bb4.

Trombone - Bb Tenor trombone

Eng. (Tenor) Trombone, (B flat)

Fr. Trombone (Ténor, si bémol)

Dts (Tenor)Posaune, (B)

Ital. Trombone (Tenore, si bemolle)

- standaard-trombone
- transponerend instrument waarvan de transpositie vaak door de speler uitgevoerd wordt, dus klinkend noteren. Notatie in Bb (F- en G-sleutel) is echter ook nog gebruikelijk
- stralende, dominante, boventoonrijke klank. Samen met de trompetten de "power" van het orkest
- posities worden "ingenomen" door middel van de 'coulisse' (schuif), grote sprongen kunnen daardoor moeilijk uitvoerbaar zijn, dit kan ook gelden voor legato-spel. Snelle beweging vooral repeterend en secunde-gewijs (binnen één positie of verdeeld over naast elkaar liggende posities)
- een kwart-ventiel vergroot de omvang met een reine kwart (onderkant), daardoor is de functie van bas-trombone mogelijk, verdubbelt als zodanig vaak de bas-tuba's
- de coulisse maakt een glissando mogelijk, niet over een groter gebied dan overmatige kwart, niet onder Bb (groot octaaf)
- eventueel met mute

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

G-sleutelnotatie

pedaaltonen

The image shows two staves of musical notation. The top staff, labeled 'Ambitus klinkend', is in bass clef and shows two whole notes: one with a flat sign and a double underline (Bb2) and one with a double underline (Bb3). The bottom staff, labeled 'Ambitus getransponeerd', is in bass clef and shows two whole notes: one with a sharp sign and a double underline (B2) and one with a sharp sign and a double underline (B3). Above the top staff, the word 'safe' is written between two notes with double underlines: Bb2 and Bb3. Above the bottom staff, the word 'pedaaltonen' is written between two notes with double underlines: B2 and B3. The text 'G-sleutelnotatie' is written above the top staff.

Trombone - F Bastrombone

Eng. Bass Trombone, F

Fr. Trombone Basse, Fa

Dts Bassposaune, F

Ital. Trombone Basso, Fa

- buislengte ca 3 voet langer dan tenor-trombone
- komt minder vaak voor, functie wordt vaak overgenomen door tenor-trombone met 4-ventiel
- stralende, dominante, boventoonrijke klank
- posities worden "ingenomen" door middel van de 'coulisse' (schuif), grote sprongen kunnen daardoor moeilijk uitvoerbaar zijn, dit kan ook gelden voor legato-spel. Snelle beweging vooral repeterend en secunde-gewijs (binnen één positie of verdeeld over naast elkaar liggende posities) maar is wel vermoeiend, met name in het lage register
- wordt meestal in C genoteerd
- verdubbelt vaak de bas-tuba's
- de coulisse maakt een glissando mogelijk, niet over een groter gebied dan overmatige kwart, niet onder F (groot octaaf)
- eventueel met mute

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Trompet - Bb Trompet

Eng. Trumpet, B flat

Fr. Trompette, Si bémol

Dts Trompete, B

Ital. Tromba, Si bemolle

- stralende, dominante klank, daarom het totale aandeel in een orkestratie goed afwegen
- per traditie een signaal-instrument hetgeen een punt van overweging is bij orkestraties, echter ook geschikt als melodie-instrument
- F''-Bb'' zorgvuldig gebruiken, voornamelijk als 'uitschieter' in de forte-sfeer
- snelle figuren, met name secunde-gewijs, zijn goed mogelijk maar niet over een te grote afstand
- repeterende tonen zijn zeer instrument-eigen
- ev. met mute (zeer gebruikelijk), zowel piano als forte

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Trompet - C Trompet

Eng. Trumpet, C

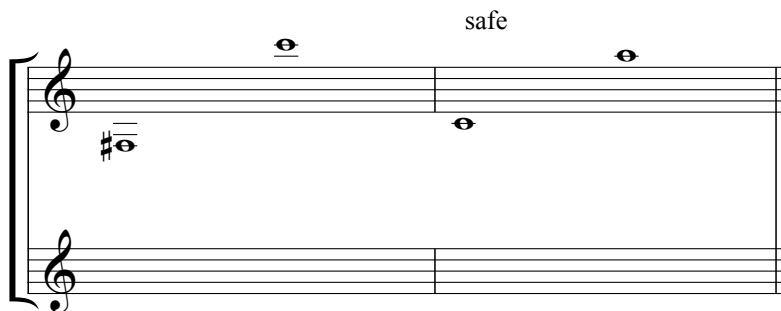
Fr. Trompette, do

Dts Trompete, C

Ital. Tromba, do

- stralende, dominante klank, daarom het totale aandeel in een orkestratie goed afwegen
- per traditie een signaal-instrument hetgeen een punt van overweging is bij orkestraties, echter ook zeer geschikt als melodie-instrument
- G^{''}- C^{'''} zorgvuldig gebruiken, voornamelijk als 'uitschieter' in de forte-sfeer
- snelle figuren, met name secunde-gewijs, zijn goed mogelijk maar niet over een te grote afstand
- repeterende tonen zijn zeer instrument-eigen
- komt niet veel voor in het blaasorkest (symfonie-orkest, solisten)
- eventueel met mute (zeer gebruikelijk), zowel piano als forte

Ambitus klinkend

Ambitus getransponeerd

Alle koperen blaasinstrumenten hebben hun specifieke klankkleur die nog eens beïnvloed kan worden door het gebruik van 'demper' of 'mute', een kegelvormig voorwerp dat de beker afsluit, weliswaar met een opening die de lucht doorlaat. 'Con sordino' of 'Mute(d)' zijn de gebruikelijke aanwijzingen voor het gebruik hiervan. Met 'Open' wordt het gebruik opgeheven. Veel componisten/ arrangeurs volstaan met 'Muted' maar het is goed om te weten dat er verschillende soorten dempers zijn, ieder met hun eigen klankkleur. Een componist/ arrangeur die weet wat hij wil zal dan ook een specifieke demper voorschrijven.

Hieronder volgt een overzicht van gebruikelijke trompet-dempers:

- Cardboard Mute (bv Bartok, vioolconcert 1938)
- Metal Mute (Villa Lobos, Choros 8)
- Straight Mute (= Fibre Mute), (Bartok, altvioolconcert)
- Double mute, (Bartok, vioolconcert 1938)
- Harmon Mute, lijkt op...
- Wa-wa Mute, (Walton, 'Façade')
- Hat Mute, (Gershwin, pianoconcert)
- Felt crown Mute, (Gershwin, pianoconcert)
- Cup Mute, (Copland, pianoconcert en andere 'jazzy' werken)
- Hush Mute, (idem)
- Jazz Mute, (idem)

Ritmisch slagwerk, notatie op een enkele lijn

Bekken(s)

Eng. Cymbal(s)
Fr. Cymbale(s)
Dts. Becken(a2)
Ital. Piatto/Piatti

- kleur afhankelijk van gebruikte stok, kleine trom-stokken veroorzaken een felle attack en minder ruis, zachte stokken andersom (geschikt voor suggestieve tremolo's)
- het gehele dynamische gebied is bruikbaar, snel diminuendo is niet eenvoudig
- bekkenpaar, slagbekkens, klank laten wegsterven of voortijdig afdempen, groot dynamisch gebied

Bongo('s)

Eng. Bongo(s)
Fr. Bongo(s)
Dts. Bongo(s)
Ital. Bongo(s)

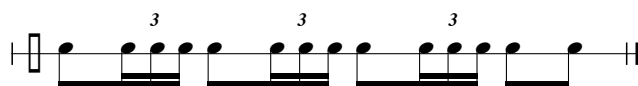
- hoge, zeer aanwezige klank maar toch warm
- handen en/of stokken, van nature met de handen, anders de vermelding 'sticks' e.d.
- groot dynamisch bereik
- 'open' (ritmisch controleerbare) roffels
- enkele, dubbele en 3-dubbele voorlagen
- complexe ritmes
- flageolet-slag, scherpe accenten met één vinger
- meestal als paar (hoog-laag) maar het aantal kan oplopen

Castagnetten

Eng. Castagnets
Fr. Castagnettes
Dts. Kastagnetten
Ital. Castagnette

- antiek Spaans instrument
- twee houten schelpen, tegen elkaar te slaan met de vingertoppen, een moeilijke en specialistische bezigheid. Daarom zijn de steel- en blokcastagnetten ontwikkeld. Met name de laatste, twee schelpen met een veerconstructie op een blok gemonteerd, kan men in de orkesten aantreffen.

Claves

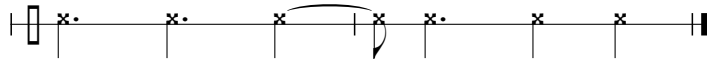
Eng. Claves

Fr. Claves

Dts Claves

Ital. Claves

- klank is zeer aanwezig maar warm, altijd staccato
- ritmes moeten met één hand uitvoerbaar zijn
- groot dynamisch bereik

Conga's

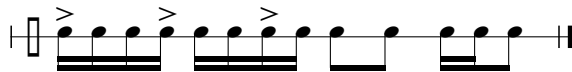
Eng. Congas

Fr. Congas

Dts Congas

Ital. Congas

- drie verschillende conga drums: de quinto, conga en tumba
- meestal per set van twee of drie door een speler bespeeld
- de instrumenten zijn verstembaar. De conga wordt bij voorkeur een kleine terts hoger gestemd dan de tumba, de quinto een reine kwint hoger dan de conga. Men moet 'toonhoogte' hier meer zien in termen van 'licht' en 'donker'
- worden voornamelijk met de hand bespeeld

Crotales

Eng. Crotales

Fr. Crotales

Dts Crotales

Ital. Crotales

- ook wel cymbales antiques genoemd, voorlopers van de bekkens
- ze worden per setje van twee bespeeld door ze licht langs elkaar te slaan
- diameter 6 cm, dikte 2/3 millimeter
- sprankelende gefixeerde toonhoogte
- voor absolute toonhoogte bestaan sets die op een frame gemonteerd zijn en met klokkenspel-mallets bespeeld worden. Net als bij het klokkenspel is de werkelijke klank twee octaven hoger

Grote trom

Eng. Bass drum

Fr. Grosse Caisse

Dts Grosse Trommel

Ital. Gran Cassa

- 'voelbare' lage klank
- lange 'fade out', lange notenwaarden dus mogelijk
- tremolo zeer bruikbaar en suggestief
- harde en zachte stokken, in eerste instantie zachte stok (grote kop)
- complexe ritmes alleen met harde stokken, zijn overigens niet instrument-eigen

Kleine trom

Eng. Snare drum

Fr. Caisse Claire

Dts Kleine Trommel

Ital. Cassa Chiara

- met en zonder resonantie-snaren, indien niets vermeld altijd mét
- stokken en 'wire-brushes'
- slagplek kan aangegeven worden ('center', 'edge')
- 'rimshot': vel en rand tegelijkertijd (fel accent)
- 'latin rimshot': idem met de stok rustend op de trommel (milder van klank)
- groot dynamisch bereik
- 'open' (ritmisch controleerbare) en 'gesloten' (ruis-achtige) roffels
- enkele, dubbele en 3-dubbele voorslagen
- complexe ritmes

Maracas

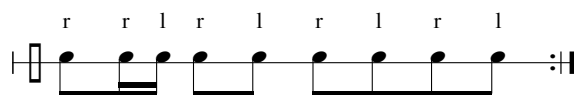
Eng. Maracas

Fr. Maracas

Dts Maracas

Ital. Maracas

- meestal aanvullende kleur, de basis wordt dan gevormd door ander slagwerk
- veelal ostinaat ritme
- niet geschikt voor complexe ritmes
- tremolo effect

Provençaalse trom

Eng. Tabor

Fr. Tambourin (de Provence)

Dts Tamburin

Ital. Tamburo di Provenza

- lange cilindrische trom, voorzien van boven- en ondervel, op het bovenvel is één snaar gespannen (vaak van zijde)
- te bespelen met een enkele stok met benen of ivoren kop
- wordt vaak verward met 'tambourine', Engels voor tamboerijn
- een goede vervanging is een tomtom met een nylondraad over het vel gespannen

Tamboerijn

Eng. Tambourine

Fr. Tambour de Basque

Dts Schellentrommel

Ital. Tamburo Basco

- als niets staat aangegeven wordt het instrument op de bekende wijze bespeeld: hand of knie of allebei. Het instrument kan ook, neergelegd, met stokken bespeeld worden
- vaak aanvullende kleur met ostinaat ritme
- feestelijk, volksmuziek-achtig effect
- tremolo's
- dynamiek bescheiden, daarentegen een opvallende kleur
- 'slap' (Engels), krachtige 'greep' in het midden van het vel

Tamtam

Eng. Tamtam

Fr. Tamtam

Dts Tamtam

Ital. Tamtam

- platte metalen schijf, vaak met omgebogen rand, hangend in een speciale standaard
- speciale stok met zware kern, omwonden met vilt
- in het midden P aangeslagen: diepe klank, suggestief, iets uit het midden F of FF aangeslagen: 'explosie' waarvan het hoogtepunt iets later komt
- tremolo is mogelijk, met name P is uitermate illustratief
- geen uitgesproken ritmes, meestal op zichzelf staande slagen

Temple blocks

Eng. Temple Blocks

Fr. Block Chinois

Dts Temple Blocks

Ital. Campana di Legno

- bolle vorm met klankspleet aan de voorzijde, hout of kunststof
- holle, tegelijk warme klankkleur, zeer opvallend, ook P
- in sets van gemiddeld vijf stuks, ongelijk van grootte
- geen exacte toonhoogte maar wel kleurverschil (te vergelijken met bongo's en tomtoms), bij de notatie precies aangeven om welke van de vijf het gaat
- alle soorten ritmes zijn goed mogelijk

Timbales

Eng. Timbales

Fr. Timbales

Dts Timbales

Ital. Timbales Latino Americani

- een set van twee enkelvellige metalen trommen waaraan een of twee cowbells bevestigd zijn
- verstembbaar, een kleine terts à reine kwint verschil
- de stokken zijn vergelijkbaar met kleine trom-stokken, echter niet voorzien van een tip en wat langer
- tamelijk luidruchtig instrument, afkomstig vanuit de Latijns Amerikaanse muziek

Tomtom

Eng. Tomtom

Fr. Tomtom

Dts Tomtom

Ital. Tomtom

- dubbelvellig en enkelvellig, dubbelvellig voornamelijk als onderdeel van de drumset, enkelvellig voor typisch orkestraal gebruik
- in sets van 2- tot 8(!) stuks, ongelijk van grootte waardoor een toonhoogte verschil gesuggereerd wordt. 'Toonhoogte' moet meer opgevat worden als timbre, een schaal van licht naar donker, hoog en laag
- groot dynamisch bereik
- 'open' (ritmisch controleerbare) roffels
- enkele, dubbele en 3-dubbele voorlagen
- complexe ritmes
- te bespelen met kleine trom-stokken, pauken-stokken, marimba-mallets

Triangel

Eng. Triangle

Fr. Triangle

Dts. Triangel

Ital. Triangolo

- heldere klank die beïnvloed kan worden door i.p.v. metalen- een rubberen- of houten stokje te gebruiken
- geen complexe ritmes, vaak enkele-, onderstrepende slagen
- tremolo mogelijk

Woodblock

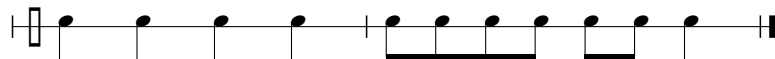
Eng. Woodblock

Fr. Block de Bois

Dts. Holztrommel

Ital. Cassa di Legno

- houten blok met diepe sleuf
- heldere, penetrante klank, illustratief (tikken van een klok)
- geen complexe, veelal ostinat ritmes

Melodisch slagwerk

Buisklokken

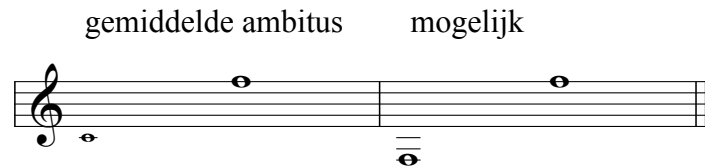
Eng. (Tubular) Bells

Fr. Cloches

Dts. Glocken

Ital. Campana, Campanelle

- geen groot dynamisch bereik, altijd zeer aanwezig (en daarom spaarzaam gebruiken)
- complexe melodieën zijn niet instrument-eigen
- toon kan tijdens het wegsterven afgedempt worden
- chromatisch

Crotales

Eng. Crotales

Fr. Crotales

Dts. Crotales

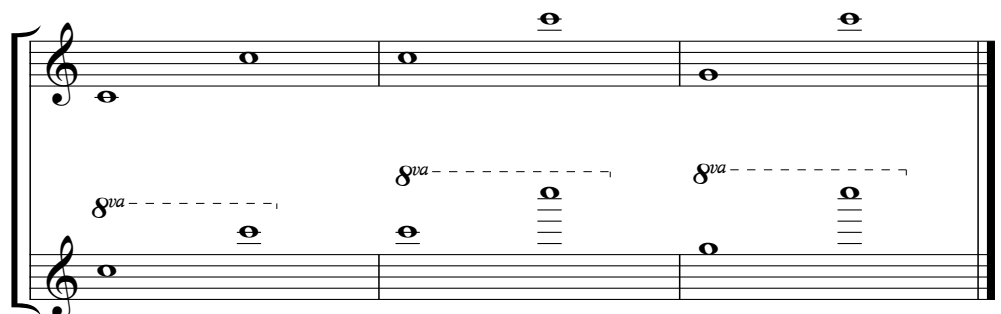
Ital. Crotales

- ook wel 'Cymbales Antiques' genoemd, voorlopers van de bekkens
- ze worden per setje van twee bespeeld door ze licht langs elkaar te slaan
- diameter 6 cm, dikte 2/3 millimeter
- sprankelende gefixeerde toonhoogte
- voor absolute toonhoogte bestaan sets die op een frame gemonteerd zijn en met klokkenspel-mallets bespeeld worden. Net als bij het klokkenspel is de werkelijke klank twee octaven hoger

Drie verschillende types

Notatie

Werkelijke klank

Gong

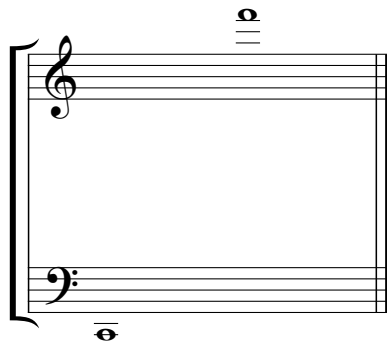
Eng. Gong

Fr. Gong

Dts Gong

Ital. Gong

- in het algemeen kleiner dan een tamtam (15 - 75cm)
- duidelijk waarneembare toonhoogte
- in het midden voorzien van een bolvorm, de rand is relatief breed en omgebogen en van een dikkere legering
- veel varianten die globaal in het onderstaande gebied vallen

Klokkenspel

Eng. Orchestra Bells

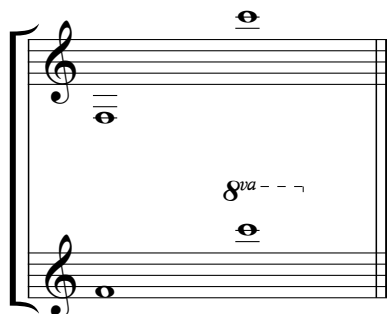
Fr. Jeux de Timbres

Dts Glockenspiel

Ital. Campanelli

- heldere, zeer aanwezige klank, lange resonantie
- afdempen met handen of (niet altijd aanwezig) dempsysteem
- kan virtuoos bespeeld worden maar de klank verdrinkt dan in zijn eigen resonantie (tenzij dat gewenst is)
- spel met vier mallets mogelijk (mallet = buigzame steel met kop van hout, kunststof of brons)
- chromatisch

Notatie

Werkelijke klank

Marimba

Eng. Marimba

Fr. Marimba

Dts Marimba

Ital. Marimba

- een warmere, vollere klank dan een xylofoon maar daardoor gemakkelijker overspeeld in een orkest. Meer geschikt als solo- dan als orkestinstrument tenzij in een uitgekende instrumentatie
- te bespelen met 2,3 en 4 mallets
- virtuoos spel mogelijk, vooral diverse tremolo's, diverse voorlagen, glissandi op 'witte' en 'zwarte' toetsen of allebei tegelijk. Al te grillig passage-spel kan moeilijk zijn omdat alles vanuit 'de vrije val' gebeurt, bovendien zijn de toetsen van ongelijke breedte (hoe hoger, hoe smaller)
- de speelbaarheid van een marimba-partij kan getest worden door deze met twee vingers (elke hand een) op de piano te spelen

diverse typen

Pauken

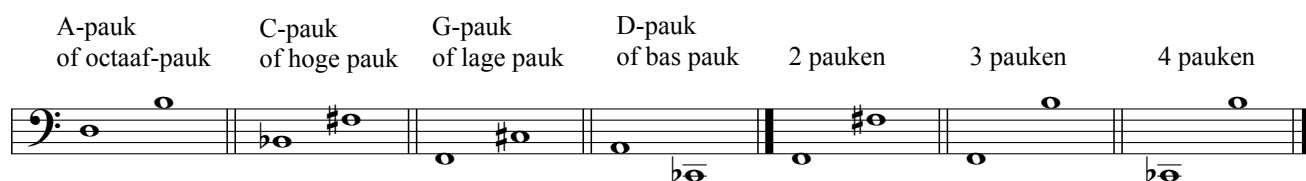
Eng. Timpany

Fr. Timbales

Dts Pauken

Ital. Timpani

- de meest praktische zijn de pedaalpauken, ze kunnen zelfs tijdens het spelen verstemd worden. Dit maakt ook een glissando mogelijk
- een volledige set bestaat uit vier pauken maar die zijn om begrijpelijke redenen niet altijd aanwezig
- de pauken ondersteunen vaak de bas, geven hier reliëf aan. Om veel verstemmen te voorkomen is het ook voldoende als de toon in ieder geval past in het akkoord.
- groot dynamisch bereik
- 'open' (ritmisch controleerbare) en 'gesloten' (ruis-achtige) roffels
- enkele, dubbele en 3-dubbele voorlagen
- complexe ritmes
- 'coperto', bedekt met een stukje vilt waardoor de toon omfloerst wordt
- 'rimshot' (zie kleine trom)

Vibrafoon

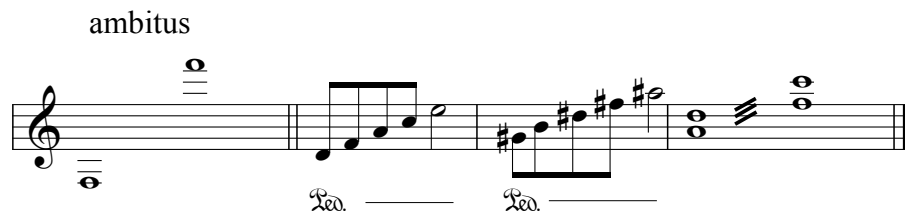
Eng. Vibraphone

Fr. Vibraphone

Dts. Vibraphon

Ital. Vibrafono

- voorzien van een pedaal waarvan de functie te vergelijken is met die van de piano
- in de resonantie-buizen zit een systeem van draaiende kleppen dat, elektrisch aangedreven, een vibrato veroorzaakt. De orkestrator moet dus kiezen tussen wel of geen vibrato (de klank blijft verder gelijk)
- vibrafonisten zijn gewend met vier mallets te spelen zodat akkoorden instrument-eigen zijn (een serie akkoorden niet al te zeer laten wisselen van 'wijd' naar 'nauw' en andersom, het is net zoiets als met stokjes eten)
- tremolo's (vooral meerstemmig), glissandi, net als bij de marimba allemaal zeer bruikbaar

Xylofoon

Eng. Xylophone

Fr. Xylophone

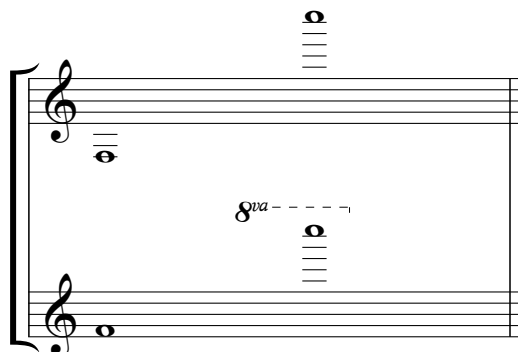
Dts. Xylophon

Ital. Silifono

- meer penetrante klank dan marimba, daardoor meer geschikt voor orkest-gebruik
- de speelbaarheid van een xylofoon-partij kan getest worden door deze met twee vingers (elke hand een) op de piano te spelen
- te bespelen met 2 (meestal), 3 en 4 mallets
- virtuoos spel mogelijk, vooral diverse tremolo's, diverse voorlagen, glissandi op 'witte' en 'zwarte' toetsen of allebei tegelijk. Al te grillig passage-spel kan moeilijk zijn omdat alles vanuit 'de vrije val' gebeurt, bovendien zijn de toetsen van ongelijke breedte (hoe hoger, hoe smaller)
- versterkt en kleurt vaak de 'bovenkant' van het orkest
- als in een bepaald werk door de componist/ arrangeur voor een xylofoon gekozen wordt dan moet deze ook een substantiële partij krijgen

Notatie

Werkelijke klank

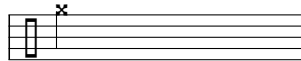

Ritmisch slagwerk, notatie op vijf lijnen

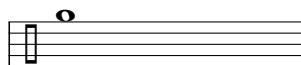
De notatie van het ritmisch slagwerk geschiedt op twee manieren: op een enkele lijn of op de traditionele vijflijnige notenbalk. In het laatste geval is het van belang voor elk instrument een vaste plaats te kiezen op deze notenbalk.

Hierbij een overzicht:

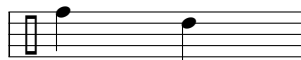
Bekkens (bekkenpaar)

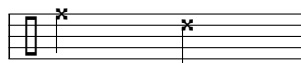
Bekken (suspended cymbal)

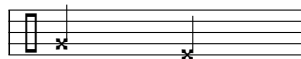
Bongo's

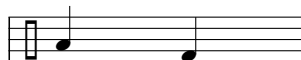
Castagnetten

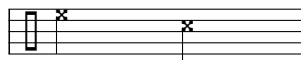
Claves

Conga's

Crotales

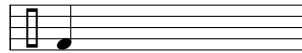
Drumset

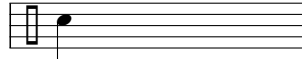
Gong

Grote trom

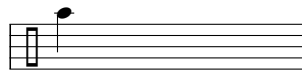
Kleine trom

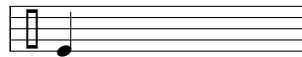
Maracas

Tamboerijn

Tamtam

Templeblocks

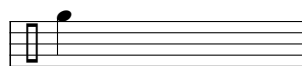
Timbales

Tomtom

Triangel

Woodblock

Drumset

- voornamelijk gebruikt in 'lichte' muziek waarbij de partijen meer gesuggereerd dan uitgeschreven worden
- samenstelling kan erg wisselend zijn, er zijn voortdurend nieuwe ontwikkelingen. De basis wordt meestal gevormd door kleine trom, bass drum (niet te vergelijken met grote trom maar wel die functie), hi-hat (mechanisch bekkenpaar), hangend bekken (suspended cymbal), tom-toms (staand, op standaard)
- het ritme is vaak ostinaat naar de aard van de muziek, dit ritme kan in basis- figuren weergegeven worden op één balk (ook gebruikelijk bij mars-muziek) waarbij één maat met herhalingstekens vaak kan volstaan:

Rock

hi-hat
snaredrum
bassdrum

hardrock/heavy metal

Slow rock/blues

Rhythm&blues/soul

Rock&roll

Funk

Disco

Transpositie-tabel Bb instrumenten

In de praktijk blijkt dat veel mensen moeite hebben met de consequenties van het werken met transponerende blaasinstrumenten. Er is vaak een conflict tussen wat geschreven staat en uiteindelijk klinkt en de benodigde notatie om een gewenste klank te realiseren. Deze tabel wil een rots in de branding zijn en laat tevens zien hoe de toonsoorten zich gedragen bij transposities. De speler heeft uiteindelijk alleen te maken met het genoteerde (dáár gaan de impulsen voor speeltechnische handelingen van uit), met de volgende pedagogische opmerking:

'hoe minder voortekens, des te gemakkelijker'. Muziek zonder vaste voortekens staat toch meestal wel in een bepaalde toonsoort waarvoor dan dezelfde overwegingen gelden.

De tabel gaat alleen uit van secundegewijze transposities in de G-sleutel. T.a.v. basklarinet e.d. moet er dus een octaaf bij opgeteld worden.

genoteerd:	dan klinkt:	gewenst:	te noteren

Transpositie-tabel Eb instrumenten

De tabel is gebaseerd op 'laag Eb', de instrumenten die naar beneden transponeren.

T.a.v. bariton saxofoon e.d. dient er een octaaf bij opgeteld te worden.

genoteerd:	dan klinkt:	gewenst:	te noteren
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			

Posities

Hoog Eb (Eb Cornet)

1e positie

2e positie

3e positie

4e positie

5e positie

6e positie

7e positie

Hoog C (C trompet)

1e positie

2e positie

3e positie

4e positie

5e positie

6e positie

7e positie

Hoog Bb (Bb Trompet Cornet Bugel)

1e positie

2e positie

3e positie

4e positie

5e positie

6e positie

7e positie

Hoog F
(F Hoorn)

1e positie
2e positie
3e positie
4e positie
5e positie
6e positie
7e positie

This section contains seven staves of music for the Hoog F (F Horn) section. Each staff is labeled from '1e positie' to '7e positie'. The music is written in bass clef with a common time signature. The notes are: 1e (F4, G4, A4, Bb4), 2e (F4, G4, A4, B4), 3e (F4, G4, Ab4, Bb4), 4e (F4, G4, A4, B4), 5e (F4, G4, Ab4, Bb4), 6e (F4, G4, A4, Bb4), and 7e (F4, G4, A4, B4).

Middel Eb
(Althoorn)

1e positie
2e positie
3e positie
4e positie
5e positie
6e positie
7e positie

This section contains seven staves of music for the Middel Eb (Althoorn) section. Each staff is labeled from '1e positie' to '7e positie'. The music is written in bass clef with a common time signature. The notes are: 1e (F4, G4, Ab4, Bb4), 2e (F4, G4, A4, B4), 3e (F4, G4, Ab4, Bb4), 4e (F4, G4, A4, B4), 5e (F4, G4, Ab4, B4), 6e (F4, G4, Ab4, Bb4), and 7e (F4, G4, A4, B4).

Middel Bb
(Bb trombone
Tenorhoorns)

1e positie
2e positie
3e positie
4e positie
5e positie
6e positie
7e positie

This section contains seven staves of music for the Middel Bb (Bb trombone Tenorhoorns) section. Each staff is labeled from '1e positie' to '7e positie'. The music is written in bass clef with a common time signature. The notes are: 1e (F4, G4, Ab4, Bb4), 2e (F4, G4, A4, B4), 3e (F4, G4, Ab4, Bb4), 4e (F4, G4, A4, B4), 5e (F4, G4, Ab4, B4), 6e (F4, G4, Ab4, Bb4), and 7e (F4, G4, A4, B4).

Laag Eb
(Eb Bas)

1e positie

2e positie

3e positie

4e positie

5e positie

6e positie

7e positie

Detailed description: This musical score is for a double bass in the Eb position. It consists of seven staves, each representing a different fingering position. The notes are: 1e positie (Bb, Bb, Bb, D, Eb, Eb, Eb); 2e positie (D, D, D, Eb, Eb, Eb, Eb); 3e positie (Bb, Bb, Bb, D, Eb, Eb, Eb); 4e positie (D, D, D, Eb, Eb, Eb, Eb); 5e positie (D, Eb, Eb, Eb, Eb, Eb, Eb); 6e positie (Bb, Bb, Bb, D, Eb, Eb, Eb); 7e positie (D, D, D, Eb, Eb, Eb, Eb).

Laag Bb
(Bb Bas)

1e positie

2e positie

3e positie

4e positie

5e positie

6e positie

7e positie

Detailed description: This musical score is for a double bass in the Bb position. It consists of seven staves, each representing a different fingering position. The notes are: 1e positie (Bb, Bb, Bb, D, Eb, Eb, Eb); 2e positie (D, D, D, Eb, Eb, Eb, Eb); 3e positie (Bb, Bb, Bb, D, Eb, Eb, Eb); 4e positie (D, D, D, Eb, Eb, Eb, Eb); 5e positie (D, Eb, Eb, Eb, Eb, Eb, Eb); 6e positie (Bb, Bb, Bb, D, Eb, Eb, Eb); 7e positie (D, D, D, Eb, Eb, Eb, Eb).

5- stemmig variabel

Voor jeugd-, schoolorkesten, play-in's, kortom voor onevenwichtig samengestelde ensembles, is het meestal onmogelijk uitgeïstrumenteerde werken te spelen omdat bij bovengenoemde ensembles een ander doel gediend wordt dan het vormen van een voorgeschreven bezetting.

Dirigent en orkest zijn dan meer gebaat bij een flexibel systeem dat toegepast kan worden op de plaatselijke situatie. Dit systeem is het 5-stemmig variabele hetgeen als volgt werkt:

vijf stemmen bewegen zich binnen de volgende omvangen-

The diagram shows five staves, labeled I through V, arranged vertically. Staves I and II are in treble clef, while staves III, IV, and V are in bass clef. Each staff contains a few notes: Staff I has a whole note on the second line (G4) and a half note on the second space (F4) with a flat. Staff II has a whole note on the second space (F4) with a flat and a half note on the second line (G4) with a flat. Staff III has a whole note on the second space (F4) with a flat and a half note on the second line (G4). Staff IV has a whole note on the second space (F4) with a flat and a half note on the second line (G4). Staff V has a whole note on the second space (F4) with a flat and a half note on the second line (G4).

Elke stem staat niet voor één bepaald instrument maar voor een groep van instrumenten waarvan hierna een overzicht volgt. De omvang van elke stem is zodanig uitgekiend dat elk instrument op zich 'er in past', zij het dat voor sommigen het gebied aan de kleine kant is. Octaveringen omhoog en omlaag (fluit, bastuba) zijn mogelijk zodat met de anderen lijnen in octaven ontstaan hetgeen bij een normale instrumentatie ook zou voor komen. Uit het overzicht zal verder blijken dat ook niet-blaasinstrumenten erbij betrokken worden. Men moet hierbij denken aan gemengde ensembles als schoolorkesten e.d.

I C

piccolo (8va)/fluit (8va), hobo, 1ste viool, accordeon, sopraan-blokfluit.

I Eb

Eb klarinet, Eb cornet.

I Bb

1ste klarinet, sopraan sax, 1ste bugel, 1ste trompet, solo cornet (brassband), repiano cornet (bb).

II Bb

2e en 3e klarinet, 2e en 3e bugel, 2e en 3e trompet, 2e en 3e cornet-flugelhorn (bb).

II Eb

altsax, 1ste (+3de) hoorn, solo + 1ste hoorn (bb)

II F

1ste (+3de) hoorn, alt hobo.

II C

2e viool, accordeon, alt blokfluit, tenor blokfluit.

III Bb

tenor sax, 1ste trombone, bariton, euphonium ad lib.

III C

1ste trombone

III Eb

2e (+4de) hoorn, 2e hoorn (bb), altklarinet.

III F

2e (+4de) hoorn.

IV Bb

2e trombone, euphonium, bariton ad lib.

IV C

2e trombone, (1ste) fagot.

V Bb

basklarinet, Bb bas, euphonium ad lib., 3de trombone.

V Eb

bariton sax, Eb bas.

V C

(2de) fagot, bastrombone, contrabas.

Toegevoegd: pauken, slagwerk.

Sommige instrumenten zoals hobo, Eb klarinet moeten nader bekeken worden, in die zin dat ze niet alles letterlijk of 8va kunnen spelen (òf te laag, òf te hoog). Hun partij is dus gedeeltelijk authentiek, gedeeltelijk 8va.

Er wordt nogal gemakkelijk gesproken over 5 stemmig variabel en 'that's it' maar het zal duidelijk zijn dat het allemaal uitgesplitst wordt in een grote hoeveelheid verschillende partijen met daaraan verbonden een overeenkomstige hoeveelheid schrijfwerk. Het behoeft geen betoog dat de computer hier uitkomst biedt. Alleen de vijf stemmen invoeren (inclusief betekening e.d.) waarna in sneltreinvaart alle mogelijk transposities en octaveringen te realiseren zijn (voor een notatie-programma als Finale zo ongeveer een van de gemakkelijkste dingen).

5 stemmig variabel is in feite afgeleid van het 4 stemmig schrijven (SATB) voor blaasorkest.

De 5e stem is een zelfstandige baslijn die echter ook mee kan lopen met de 4e-, of omgekeerd: de 5e stem verdubbelt de 4e- maar gaat zo nu en dan zijn eigen weg.

In principe leidt dit systeem tot constant tutti-spel maar het is aan de dirigent om daar eventueel keuzes in te maken, m.a.w.: er kan georkestreerd worden vanaf de bok.

10 stemmig variabel

Dit is in feite een nuanciering van 5 stemmig variabel in die zin dat de instrumenten nu meer uitgesplitst zijn. Allereerst de omvangen:

The image shows a musical score for 10 staves, labeled I to X. The staves are arranged vertically. Staves I, II, III, V, and VI are in treble clef. Staves IV, VII, VIII, IX, and X are in bass clef. Each staff contains a whole note chord with a flat sign on the first note. The notes are as follows:

Staff	Clef	Notes
I	Treble	F4, C5
II	Treble	F4, C5
III	Treble	F4, C5
IV	Bass	F3, C4
V	Treble	F4, C5
VI	Treble	F4, C5
VII	Bass	F3, C4
VIII	Bass	F3, C4
IX	Bass	F3, C4
X	Bass	F3, C4

Overzicht:

Kees Schoonenbeek 'Bries'

I C

piccolo (8va), fluit (8va), hobo.

I Eb

Eb klarinet, Eb cornet.

I Bb

1ste klarinet, sopraan sax, 1ste bugel, 1ste cornet (bb).

II Bb

2de-3de klarinet, 2de-3de bugel, 2de-3de cornet/flugelhorn (bb).

II Eb

alt sax, alt klarinet

III Eb

1ste (+3de) hoorn, solohoorn (bb), alt sax, alt klarinet ad lib.

III F

1ste (+3e) hoorn, alt hobo.

IV Eb

2de (+4de) hoorn, alt klarinet ad lib.

IV F

2de (+4de) hoorn.

IV Bb

1ste bariton (bb), tenor sax ad lib.

V Bb

1ste trompet, 1ste cornet (bb).

VI Bb

2de-3de trompet, 2de-3de cornet (bb).

VII C

1ste trombone.

VII Bb

Kees Schoonenbeek 'Bries'

1ste trombone, tenor sax-bariton-euphonium ad lib.

VIII C

2de trombone, 3de trombone ad lib.

VIII Bb

2de trombone, 3de trombone-bariton-euphonium ad lib.

IX C

bariton, euphonium, fagot ad lib.

IX Bb

bariton, euphonium.

X C

fagot, contrabas, 3de trombone ad lib.

X Eb

bariton sax, Eb bas.

X Bb

basklarinet, Bb bas, 2de bariton (bb)-3de trombone ad lib.

Toegevoegd: pauken, slagwerk.

Evenals bij 5 stemmig variabel is uitgegaan van de paren 'Hoorn 1+3' en 'Hoorn 2+4'.

Dit kan eventueel ook zijn 'Hoorn 1+2' en 'Hoorn 3+4'.

Het is duidelijk dat in dit systeem de verschillende groepen al gescheiden zijn zodat er meer sprake kan zijn van orkestratie vooraf.

Overzicht 'Sax'-hoorns

Kees Schoonenbeek 'Bries'

De Belgische familie Sax was tussen 1815 en 1928 zeer actief op het gebied van de instrumenten-bouw. We hebben te maken met Charles Joseph Sax, zijn zoons Antoine Joseph (Adolphe), Alphonse en Joseph Édouard, Adolphe's zoon Adolphe Édouard en Adolphe's neef Henri Sax.

Voorwaar, een hechte familie, van 'vader op zoon' is nog zwak uitgedrukt.

Met name uit de werkplaats van Adolphe Sax komt onderstaande opsomming, sax-hoorns van hoog tot laag en andersom. Het ideaal was om een complete 'Ersatz' voor het symfonie-orkest te maken hetgeen in zekere zin gelukt is.

De 'hoorns' leiden nog weleens tot misverstanden, met name als het gaat om het onderscheid tussen 'Sax-hoorn' en Franse- of concerthoorn (dubbelhoorn) hetgeen een totaal ander instrument is.

Dit was een van de redenen om het allemaal eens op een rijtje te zetten.

Sopranino	Eb bugel (in onbruik geraakt, meer en meer vervangen door Eb cornet) <i>Eb saxofoon</i>
Sopraan	Bb bugel <i>Bb saxofoon</i>
Alt	Eb althoorn Eb ('rechte') altbugel <i>Eb saxofoon</i>
Tenor	Bb bariton Bb euphonium verzamelnaam: tenor-hoorns Bb saxofoon
Bariton	<i>Eb saxofoon</i>
Bas	F bastuba Eb bastuba (Nederlandse blaasorkesten, Engelse
brassband)	C bastuba Bb bastuba (Nederlandse blaasorkesten, Engelse brassband) <i>Bb bas saxofoon</i>

Register

Kees Schoonenbeek 'Bries'

BLZ

A

Andriessen, Hendrik	19
Antheil, Georg	29
Arbeau, Toinot	5 - 42 - 67
Arrangement	4

B

Bach, Johann Sebastian	22
Bariton	90
Bartok, Bela	57
Bastuba	90
Beethoven, Ludwig van	36 - 73
Bekken	109
Bewerking	4
Blokfluit	92
Bongo	109
Boyce, William	49
Bugel	93
Buisklokken	115

C

Castagnetten	109
Claves	110
Conga	110
Cornet	94
Crotales	110 - 115

D

Debussy, Claude	5 - 21 - 77
Drumset	121

E

Kees Schoonenbeek 'Bries'

Euphonium 95

F

Fagot 95

Fluit 96

G

Gastoldi, Giovanni 11

Gong 116

Grote trom 111

H

Hobo 97

Hoorn 98

Handl, Jacobus 71

Harmonie-orkest 4

Hassler, Hans Leo 51

I

Ingegneri, Marc Antonio 23

Instrumentatie 4

J

K

Klarinet 99

Kleine trom 111

Klokkenspel 116

L

Kees Schoonenbeek 'Bries'

Lully, Jean Baptiste 25

M

Maracas 111

Marimba 117

Mussorgsky, Modeste 4

N

O

Orkestratie 4

P

Palestrina, Giovanni Pierluigi da 47

Pauken 117

Piccolo 103

Positie 124

Poulenc, Francis 54

Prokofiev, Serge 81

Provençaalse trom 112

Q

R

Ravel, Maurice 4

Roselli, Francesco 13

S

Kees Schoonenbeek 'Bries'

Sax, familie	133
Saxofoon	103
Schein, Johann Hermann	9 - 44 - 69
Schoonenbeek, Kees	27 - 30 - 53 - 64 - 86
Sparke, Philip	73

T

Tamboerijn	112
Tamtam	112
Temple blocks	113
Timbales	113
Tomtom	113
Transcriptie	4
Transponeren	122
Triangel	114
Trombone	106
Trompet	107
Turina, Joaquín	30

U

V

Variabel	127
Vibrafoon	118
Voorstellingsvermogen	4

W

Wagner, Richard	38
Woodblock	114

X

Xylofoon	118
----------	-----